

Magyarország-Szlovákia
Határon Átnyúló Együtműködési
Program 2007-2013

Európai Unió
Európai Regionális Fejlesztési Alap

Partnerséget építünk

Frontier Value Magazine

2012

Frontier
Value

Budujeme partnerstvá

Program cezhraničnej spolupráce
Maďarská republika-Slovenská republika
2007-2013

Európska únia
Európsky fond regionálneho rozvoja

Tartalomjegyzék

Ajánló és köszöntő.....	4
<i>„Egy csónakban evezünk”</i>	
Együtt a dunai vízi turizmus fejlesztéséért.....	6
<i>„A beavatkozást hatékonyabbá teszi a közös nyelv”</i>	
A határon átnyúló vízügyi együttműködés intézményesítése.....	10
<i>„Határtalan kerekezés”</i>	
A határtérségben bővült az EuroVelo-hálózat.....	14
<i>„A megőrzött értékek világa”</i>	
Turisztikai desztináció a Nagy-Milic körül.....	18
<i>„Összenövő város, közös jövő”</i>	
A két Komárom közös területfejlesztési terve.....	24
<i>„Civil a pályán”</i>	
A harmadik szektor a határ két oldalán.....	28
<i>„A kulturális sokszínűség fesztiválja”</i>	
Határon átnyúló kulturális együttműködés a Gömör-Tornai-karsztban.....	32
<i>„Nem elég civilként tiltakozni, valamit le is kell rakni az asztalra”</i>	
Az Ipoly-völgy értékközpontú fejlesztéséért.....	38
<i>„Mindenki egyformán fontos...”</i>	
Az Abaúj Abaújban Fejlesztési Partnerség.....	44
<i>„Mégis csak érdemes”</i>	
Példaértékű régiófejlesztés Nógrádban.....	48

Fotók:

Fülek Város Önkormányzata (49. bal, 51. bal oldal, borító), Jenei Sarolta (29. jobb, 31. bal oldal), Kagyerják Pál (39. jobb, 41. oldal), Kelemen Zoltán (29. bal, 31. jobb oldal), Kmotrik Péter (33., 34., 36., 37. oldal), Környey Balázs (14., 15., 16., 17. oldal), Medius Iroda (24., 25. felül, 27. oldal), Novohrad - Nógrád Geopark Nonprofit Kft. (49. jobb, 51. jobb oldal), Ocskay Gyula (18., 21., 22. fenn, 23., 39. bal, 45. bal oldal), R&R Kft. (11. bal oldal), Szabó Ferenc (45., 47. oldal), Szabó László (10., 11. jobb, 13. oldal), Tuba Lajos (7., 8., 9. oldal), Varga Norbert (25. oldal alul), Vida Márta (19., 20., 22. oldal), Wollent Ida (38., 40., 42., 43. oldal), <http://bit.ly/TNwfoa> (26. oldal alul)

Obsah

Odporúčanie a pozdrav	5
„Sme na jednej lodi“	
Spolu za rozvoj vodného turizmu pozdĺž Dunaja	8
„Spoločný jazyk robí zákrok účinnejším“	
Inštitucionalizácia cezhraničnej spolu-práce v otázke vôd	12
„Cyklistika bez hraníc“	
Euro-Velo sieť sa rozšírila v prihraničnej oblasti	16
„Svet zachovaných hodnôt“	
Turistická destinácia okolo Veľkého Miliča	21
„Zrastajúce mesto, spoločná budúcnosť“	
Spoločný plán územného rozvoja Komáromu a Komárna	26
„Civil na dráhe“	
Tretí sektor na oboch stranách hranice	30
„Festival kultúrnej rozmanitosti“	
Cezhraničná spolupráca na území Gemersko-turnianskeho krasu v oblasti kultúry	35
„Nestačí protestovať len ako civilné objekty, musíte dať niečo aj na stôl“	
Pre vývoj založený na hodnote údolia Iplá	41
„Všetci sú rovnako dôležití...“	
Rozvojové partnerstvo Abov v Above	46
„Predsa sa oplatí“	
Ukážkový regionálny rozvoj v Novohradsku	50

Fotografie:

Samospráva mesta Filákovo (strana 49. vľavo, 51. vľavo, obal), Sarolta Jenei (strana 29. vpravo, 31. vľavo), Pál Kagyerják (strana 39. vpravo, 41.), Zoltán Kelemen (strana 29. vľavo, 31. vpravo), Péter Kmotrik (strana 33., 34., 36., 37.), Balázs Környey (strana 14., 15., 16., 17.), Medius Iroda (strana 24., 25. hore, 27.), Novohrad - Nógrád Geopark Nonprofit Kft. (strana 49. vpravo, 51. vpravo), Gyula Ocskay (strana 18., 21., 22. hore, 23., 39. vľavo, 45. vľavo), R&R Kft. (strana 11. vľavo), Ferenc Szabó (strana 45., 47.), László Szabó (strana 10., 11. vpravo, 13.), Lajos Tuba (strana 7., 8., 9.), Norbert Varga (strana 25. dole), Márta Vida (strana 19., 20., 22.), Ida Wollent (strana 38., 40., 42., 43.), <http://bit.ly/TNwfoa> (strana 26. dole)

Ajánló és köszöntő

Tisztelt Olvasó!

Hiánypótló kiadványt tart a kezében. A budapesti székhelyű Határon Átnyúló Kezdeményezések Közép-európai Segítő Szolgálata (CESCI) és a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet a Magyarország-Szlovákia Határon Átnyúló Együtműködési Program 2007-2013 támogatását felhasználva indítja útjára magazinját, amelyben a határ menti együttműködések jó példáit, tapasztalatait, a vonatkozó uniós kereteket szeretné megismertetni minél szélesebb körben.

A magyar-szlovák határtérségben 1999-ben hirdették meg az első Phare CBC-programot. Az elmúlt 13 év során több mint 250 millió eurónyi pályázati forrás felhasználására nyílt lehetőség a régióban. A **Határérték** című pályázatunk célja annak feltárása, hogy miként hasznosultak ezek az összegek, mennyiben mozdították előre a legtöbb esetben igen rossz gazdasági helyzetű határtérségek fejlődését, illetve hogy miként járultak hozzá stratégiai szintű, hosszú távú együttműködések kialakításához.

A CBC-programok fő küldetése az adott határvidék gazdasági és társadalmi kohéziójának erősítése volt. A 2014 utáni időszak támogatási politikája ezen túlmutat: igényli a stratégiai megközelítés és a területi kohézió érvényesítését is.

Ezért a 13 év legsikeresebb projektjeinek kiválasztásakor ez utóbbi szempontokat hangsúlyosan kezeltük: olyan kezdeményezéseket szeretnénk bemutatni, amelyek egyetlen projekt ad-hoc partnerségben történő megvalósítása helyett hosszú távú, stratégiai szempontokat jelenítenek meg, és a régióban további összehangolt fejlesztéseket eredményeznek. Meggyőződésünk ugyanis, hogy a periférikus helyzetű térségek felzárkózásához az ilyen típusú projektek járulnak hozzá leginkább.

A magazinban összesen 9 ilyen kezdeményezést mutatunk be azzal a szándékkal, hogy a következő költségvetési időszak határ menti projektjeihez ötleteket, „stratégiai muníciót” biztosítsunk, egyben ösztönözzük a tartós partnerségek kialakítását is.

Szándékaink szerint a 2012. évi magazint követi majd a 2013. évi is. A projekt keretében három filmben is bemutatjuk az általunk minta értékűnek tartott kezdeményezéseket, és egy best practice portált is fejlesztünk (<http://frontier-value.eu>), ahova folyamatosan töltjük fel a témával kapcsolatos hasznos információkat.

Bízunk benne, hogy sokak számára tudunk segítséget nyújtani a mindennapi problémáik megoldásában a magazinunkkal és a honlapunkkal.

Hasznos böngészést kívánunk!

Dr. Tóth Tamás
elnök
CESCI

Tóth Károly
igazgató
Fórum Intézet

Odporúčanie a pozdrav

Vážení čitatelia!

Držíte v rukách publikáciu, ktorej absenciu sme dlho pociťovali. Inštitút cezhraničnej iniciatívy v strednej Európe (CESCI) so sídlom v Budapešti a šamorínsky Fórum inštitút pre výskum menších s podporou Programu cezhraničnej spolupráce Maďarsko – Slovensko 2007-2013 vypravádzajú do sveta svoj magazín, v ktorom by sa radi v čo najširšom kruhu podelili o pozitívne príklady a skúsenosti cezhraničnej spolupráce, ako aj príslušné európske rámce.

V maďarsko-slovenskom hraničnom regióne vyhlásili prvý program Phare CBC v roku 1999. Počas uplynulých 13 rokov sa v regióne otvorili možnosti na použitie grantových zdrojov vo výške viac než 250 miliónov eur. Cieľom nášho projektu **Hraničná hodnota** je zmapovanie toho, ako sa tieto financie využili, nakoľko posunuli vývoj hraničných regiónov, ktoré sa vo väčšine prípadov ocitli v značne nepriaznivej ekonomickej situácii, resp. akým spôsobom napomáhali tvorbu strategických a dlhodobých kooperácií.

Hlavným poslaním programov CBC bolo posilnenie ekonomickej a sociálnej kohézie daného hraničného regiónu. Politika podpory pre obdobie po roku 2014 sa vyznačuje vzdialenejším horizontom: požaduje strategický prístup, ako aj uplatnenie územnej kohézie.

Preto pri výbere najúspešnejších projektov 13 rokov sme kládli väčší dôraz na toto druhé hľadisko: plánujeme predstavenie takých iniciatív, ktoré namiesto implementácie jediného projektu v rámci ad-hoc partnerstva odzrkadľujú strategické hľadiská a v regióne budú mať za následok ďalšie zosúladené rozvojové aktivity. Sme totiž presvedčení, že k prekonaniu zaostávania regiónov v periférnom postavení prispievajú v najväčšej miere práve takéto projekty.

V magazíne predstavíme celkom 9 takýchto iniciatív so zámerom, aby sme prihraničným projektom nasledujúceho rozpočtového obdobia poskytli nápady, „strategickú muníciu“, a zároveň aby sme nabádali aj vytváranie trvalých partnerstiev.

Naším zámerom je, aby po magazíne na rok 2012 nasledoval aj ročník 2013. V rámci projektu iniciatívy, ktoré pokladáme za príkladné, predstavíme aj na filmovom plátne a prebieha aj vývoj stránky best practice (<http://frontier-value.eu>), kde priebežne zverejňujeme užitočné informácie spojené s touto témou.

Dúfame, že naším magazínom a spomínanou webovou stránkou budeme môcť poskytnúť pomoc mnohým pri riešení ich každodenných problémov.

Prajeme Vám užitočné čítanie!

Dr. Tamás Tóth
predseda
CESCI

Károly Tóth
riaditeľ
Fórum inštitút

„Egy csónakban evezünk”

Együtt a dunai vízi turizmus fejlesztéséért

Az alábbi cikkben egy olyan térségi együttműködést szeretnénk bemutatni, amely elsősorban európai uniós forrásokra építve valósította meg fejlesztéseit. A program története szép példája a „sok kicsi sokra megy” elvnek, hiszen csupán egyetlen beruházási projektjük volt, mindemellett rengeteg kisebb fejlesztést valósítottak meg. Nem tettek fel mindent egy lapra, és ez a stratégia nagyon életképesnek bizonyult.

A közös határon átnyúló fejlesztések valamikor még 1999-ben indultak. Akkor alakult Somorján egy informális csoport, amely átfogó stratégiát keresett a térség fejlesztésére. A felvázolt lehetőségek között a vízi turizmus fejlesztése volt az egyik legígéretesebb. Megalakult a Kormorán Kistérség, amely informális intézményként felvállalta a további tervezést és munkát.

Az első pillanattól világos volt, hogy ehhez a munkához magyarországi partnerre is szükségük lesz, hiszen a Duna nem igazán törődik az államhatárokkal, és komplex tájegységként létezik mindkét oldalon. Ezért az ötlettel „házalni” kezdtek a határ másik oldalán, és partnereket kerestek a közös munkához.

Elsőként a Felső-Szigetköz Fejlesztési Csoportot keresték meg, akik összehozták őket a Felső-szigetközi Szabadidő és Vízi Sport Egyesülettel. Ez a szervezet már két éve dolgozott a magyarországi oldalon a vízi turizmus fejlesztésén – így már rendelkeztek tapasztalatokkal, volt turistatérképük, rendezvények, marketingjük stb.

Első sikeres CBC-pályázatuk a kapcsolatépítésről, közös tervezésről szólt. Sikerült is kidolgozniuk azt a

közös stratégiát, amely megalapozta a további munkát, és beindította az első képzéseket és rendezvényeket. Fontos volt megfelelő vízitúra-vezetőket kiképezni, mivel ez a fajta kikapcsolódás nem is olyan veszélytelen, mint elsőre tűnik, és megindultak az első közös túrák is, amelyekben népszerűsíteni tudták ennek a szabadidősportnak a szépségeit. A két vízi fesztivál Dunakilitin és Somorján már csak a hab volt a tortán.

Fontos volt a régió feltérképezése is: Magyarországon pontos és megbízható térképekkel rendelkeztek az evezős túrák számára, de Szlovákiában ilyenek hírére sem hallották. Egyéves kemény munkával és sok lelkes önkéntes segítségével feltérképezték a szlovákiai részt is, elkészítették a vízi túrázóknak számára használható térképet, majd a két térképet egyesítették. Az útvonalakat megfelelő táblákkal látták el, amelyek minden szükségesről tájékoztatják a turistát, illetve felkeltik érdeklődését a szárazföldi látványosságok, érdekességek iránt is.

Egyetlen már említett beruházási pályázatuk a somorjai Kajak-Kenu Klub épületének felújítása és modernizálása volt, hogy az valóban megfeleljen a turisztikai céloknak. Így már megfelelő feltételek

várták a látogatókat, turisztikai információkkal és egyéb szolgáltatásokkal.

Nagy hangsúlyt fektettek a rendezvényekre is. Ezeknek fő célja a tájegység és az evezős turizmus népszerűsítése volt. 2001-től 10 éven keresztül résztvevői voltak a magyarországi dunakiliti vízi fesztiválnak. A szlovákiai partner rengeteg önkéntest biztosított a megvalósításhoz, és csapatot szerveztek a versenyekhez. Az utóbbi években csökkent az érdeklődés a rendezvény iránt, viszont a programot áthozták a szlovák oldalra, így 3 éve zajlik a somorjai vízi fesztivál. Az ötlet viszont megtetszett az osztrák partnereknek is, így 2011-ben megrendezték az első hainburgi fesztivált.

2002 óta a Szigetközi Vízi Maratonba is bekapcsolódik a térség, amely rendkívül komoly verseny, és nagy tömegeket vonz. Ezeken kívül több közös evezést, vízi túrát szerveztek – ezek felkeltik az emberek érdeklődését, és bekapcsolják az egyes önkormányzatokat is. A cél mindenképpen a rendszeresen ismétlődő rendezvények szervezése, amelyek évről évre nagyobb reklámot biztosítanak a céloknak.

Még mindig lelkesen terveznek, folytatják a fejlesztéseket. Legnagyobb álmuk egy Duna menti egyéges idegenforgalmi fejlesztési rendszer kialakítása, amely lehetővé tenné és támogatná az evezős turizmust a Duna egész hosszában – akár a Fekete-tengerig. Ez a rendszer segítené a turistákat, biztosítaná mozgásukat a Dunán, és fellendítené az ágazatot, például azzal, hogy olyan vezetőket képezne ki, akik a Duna teljes hosszán biztonsággal tudják elkísérni az egyes csoportokat.

*A vízi turizmus igazi kikapcsolódás...
Vodná turistika je pravý oddych...*

A partnerség gerincét Szlovákiában a somorjai Kajak-Kenu Klub, a Fórum Régiófejlesztési Központ, Magyarországon a Felső Szigetközi Vízi Sport és Szabadidő Egyesület és a Mosonmagyaróvári Evezősklub alkotják. Ezek a szervezetek a projektek motorjai, irányítói, ők biztosítják a fejlesztések cél-tudatosságát, a stratégiát és a kivitelezést. Az egyes pályázatoknál természetesen több partner is megjelent, körülbelül 10 intézmény – elsősorban az érintett önkormányzatok. A pályázatok esetében mindig az a partner indul, amelynek a leginkább testhezálló az adott projekt.

*... és jó mulatság is
... ale aj veľká zábava*

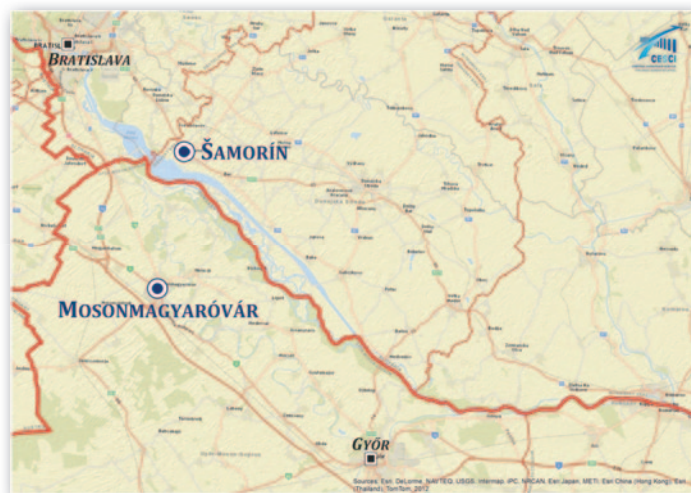
Az önkormányzatok sokat segítenek azzal, hogy közreműködésükkel áthidalhatóak a finanszírozási nehézségek – és minden pályázatnál valamilyen hozzáadott érték marad az adott településen is.

A partnerségből csak a vállalkozók hiányoznak, mivel velük elég negatív tapasztalataik voltak, így nem vállalják a továbbiakban a kockázatot.

Ez a fajta céltudatos és kitartó munka egyre inkább meghozza gyümölcsét, és kivételesen még a sokat szidott gazdasági válság is a malmukra hajthatja a Duna vizét. Hiszen ha kevesebb jut a nyaralásra, kirándulásra, akkor a család inkább ilyen típusú, olcsóbb kikapcsolódást keres a drága wellnesshotellekben való semmittevés helyett. És ha már egyszer valaki ebbe belekóstolt, akkor szívesen visszajár évről évre, hiszen – némi képzavarral élve – soha nem lehet kétszer ugyanazon a folyón evezni.

„Sme na jednej lodi“

Spolu za rozvoj vodného turizmu pozdĺž Dunaja

V tomto článku by sme chceli predstaviť oblastnú spoluprácu, ktorá svoj rozvoj uskutočnila na základe zdrojov z Európskej únie. História programu je pekným príkladom na príslovie „babka k babce, budú kapce“, nakoľko vyhrali len jeden investičný projekt a popritom zrealizovali veľké množstvo menších aktivít. Nestavili všetko na jednu kartu a táto stratégia sa potvrdila ako životaschopná.

Spoločná cezhraničná spolupráca začala niekedy v roku 1999. Vtedy vznikla v Šamoríne jedna neformálna skupina, ktorá hľadala obsiahlu stratégiu za účelom oblastného rozvoja. Spomedzi načrtnutých možností sa javil ako najslubnejší rozvoj vodného turizmu. Vznikol Mikroregión Kormorán, ktorý - ako neformálna inštitúcia, sa podujal na ďalšie plánovanie a prácu. Od prvého momentu bolo jasné, že na túto prácu bude potrebné mať partnera aj z Maďarska, veď predsa rieka Dunaj sa nezaobera štátnymi hranicami a existuje ako komplexný celok na oboch stranách.

Na konci úspešného projektu
A sikeres projekt végén

S týmto nápadom sa začali zaoberať aj na druhej strane hranice a pustili sa do hľadania partnerov za účelom spoločnej práce. V prvom rade vyhľadali Rozvojovú skupinu horného Szigetköz, ktorá sprostredkovala stretnutie so Spolkom voľného času a vodného športu v Szigetköz-e. Táto organizácia už spolupracovala pred dvoma rokmi na maďarskej strane za účelom rozvoja vodného turizmu, to znamená, že mali skúsenosti s podobnými podujatiami, mali turistickú mapu, marketing atď.

Ich prvým CBC projektom bolo budovanie vzťahov a spoločné plánovanie. Podarilo sa im vypracovať spoločnú stratégiu, ktorá bola základom ďalšej spolupráce a odštartovala prvé tréningy a podujatia. Dôležitým bolo vyškolenie zodpovedajúcich vedúcich vodného turizmu, nakoľko tento druh hobby vôbec nie je takým bezpečným, ako sa na prvý pohľad môže zdať. Začali sa organizovať prvé spoločné túry, počas ktorých mohli popularizovať krásy tohto voľno-časového športu. Dva vodácke festivaly v Dunakiliti a Šamoríne boli už len čerešničkou na torte.

Dôležitým bolo aj zmapovanie regiónu: kým partneri v Maďarsku disponovali dôveryhodnými mapami určenými na vodácke túry, na Slovensku o takýchto ani len nepočuli. Tvrdou prácou trvajú-

cou celý rok a taktiež s pomocou dobrovoľníkov sa podarilo zmapovať aj slovenskú časť, a tak vznikla mapa pre vodácke túry. Následne boli tieto dve mapy aj prepojené. Trasy boli doplnené o tabuľky, ktoré poskytovali všetky informácie potrebné pre turistov, prípadne by boli zaujímavé aj z pohľadu iných „suchozemských“ zaujímavostí. Jediným, už spomínaným investičným projektom bola obnova a modernizácia budovy šamorínskeho Kajak-Canoe Klubu tak, aby táto naozaj vyhovovala pre turistické ciele. Na návštevníkov tak čakali vyhovujúce podmienky s turistickými informáciami a inými službami. Veľký dôraz bol kladený aj na podujatia. Ich cieľom bolo spopularizovať oblasť a vodácky turizmus. Od roku 2001 boli počas desiatich rokov účastníkmi Vodáckeho festivalu Dunakiliti v Maďarsku. Slovensko zabezpečilo veľké množstvo dobrovoľníkov a zorganizovalo tímy na súťaž. Počas posledných rokov klesol záujem o toto podujatie, ale program bol prenesený na slovenskú stranu a tak už tretí rok prebieha Vodácky festival v Šamoríne. Nápad sa veľmi zapáčil aj rakúskemu partnerovi, a v roku 2011 bol usporiadaný prvý Festival v Hainburgu. Od roku 2002 sa oblasť zapája aj do Vodáckeho maratónu v Szigetköz-e, ktorý priťahuje mimoriadne vážna súťaž aj obecnosť. Okrem toho bolo zorganizovaných viac spoločných pádlovaní, vodáckych túr – tieto totiž priťahujú ľudí ale aj jednotlivé samosprávy. Cieľom je predovšetkým organizovanie podujatí, ktoré

ky turizmus po celej jeho dĺžke – hoci až po Čierne more. Tento systém by bol veľmi nápomocný hlavne pre turistov, zabezpečil by pohyb po Dunaji a týmto by posilnil tento sektor. Napríklad tým, že by vyškolil takých vedúcich, ktorí by boli schopní robiť jednotlivým tímom sprievod po celej dĺžke Dunaja. Kostru partnerstva tvoria na slovenskej strane šamorínsky

*Súťaž „dračích lodí“
Sárkányhajók verseny*

Kajak-Canoe Klub a Fórum centrum pre regionálny rozvoj, na maďarskej strane Spolok voľného času a vodného športu v Szigetköz-e a Veslársky klub v Mosonmagyaróvár-e. Tieto organizácie sú motorom projektu, riadia ho, oni zabezpečujú cieľavedomý rozvoj, stratégiu a realizáciu. Pri jednotlivých projektoch sa samozrejme objavilo viac partnerov, cca 10 inštitúcií – v prvom rade dotknuté samosprávy. V prípade projektov si vždy určia hlavného partnera – to znamená, vždy podáva projekt ten, ktorému téma najviac sedí. Samosprávy sú veľmi nápomocné pri vykrytí prípadných finančných ťažkostí počas realizácie projektov a pri každom z nich zostáva v tej - ktorej oblasti aj pridaná hodnota. V partnerstve chýbajú už len podnikatelia, nakoľko s nimi mali organizácie dosť negatívne skúsenosti, a tak si už toto riziko neberú na zodpovednosť. Tento druh cieľavedomej a vytrvalej práce čoraz častejšie prináša ovocie a výnimočne, aj toľko spomínaná hospodárska kríza môže poháňať vodu z Dunaja na mlyn. Veď predsa, ak sa nenájdu financie na dovolenky a výlety, rodina si možno zvolí takýto druh lacnejšej relaxácie namiesto ničnerobenia v drahom wellness hoteli. A ak raz niekto toto okúsi, tak sa určite srdečne vráti každý rok – veď predsa – aby sme zostali pri téme – nikdy sa nedá na tom istom mieste veslovať dvakrát.

*Spoločné pádlovanie na Dunaji
Közös evezés a Dunán*

z roka na rok zabezpečujú reklamu. Dodnes nadšene plánujú a pokračujú v rozvoji. Ich najväčším snom je vytvorenie jednotného systému cestovného ruchu pozdĺž Dunaja, ktorý by umožnil a podporil vodáč-

„A beavatkozást hatékonyabbá teszi a közös nyelv”

A határon átnyúló vízügyi együttműködés intézményesítése

2010 májusában és júniusában pusztító árvíz vonult le a Sajón, a folyóparti településeket elárasztva. A legnagyobb katasztrófát Felsőzsolcán okozta. A 7000 lakosú városnak szinte a teljes egészét elöntötte a víz, mintegy 6 milliárd forintos kárt előidézve. Közel 120 ház dőlt romba. A kár talán még nagyobb lett volna, ha a folyó felső folyásánál, Szlovákiában nem következik be gátszakadás, és ha nem működnének a szlovákiai víztározók. A folyók ugyanis nem ismerik az adminisztratív határokat, ezért az árvizek ellen is csak közösen lehet védekezni.

Az Észak-magyarországi Vízügyi Igazgatóság (ÉMVIK) és a Szlovák Vízgazdálkodási Vállalat Kassai Kirendeltsége között nem új keletű az együttműködés: az 1960-as évek óta rendszeresek a kölcsönös látogatások, közös bejárások, szakmai fórumok. Az együttműködés az uniós csatlakozás nyomán még intenzívebbé vált, számos sikeres határ menti projekt került megvalósításra. Ezek között találunk a Bodrogköz táj- és vízgazdálkodását érintő koncepciót éppúgy, mint a hajózás fejlesztését célzó átfogó felmérést vagy a Gömör-Tornai-karszt vízbázisvédelmére irányuló pályázatot. Jelenleg is zajlik az árvízvédelmi modellezést elősegíteni hivatott légi felvételezési HUSK-projekt a Sajó-völgyben, a gyöngyösi Károly Róbert Főiskola menedzselésében.

A régió legnagyobb problémája az időről időre visszatérő árvíz. Mivel három folyó találkozik itt, amelyeken időnként jelentős vízmennyiség folyik le, a védekezés szlovák-magyar közös ügy. A Sajó, a Hernád és

*Egy sikeres tanfolyam után
Po úspešnom školení*

a Bodrog vízgyűjtő területe összesen megközelíti a 30 000 km²-t, amelynek több mint fele Szlovákiára esik, de az ottani beavatkozások közvetlen kihatással vannak a magyar oldali védekezés feltételeire is.

Havária esetén kardinális jelentősége van annak, hogy a határ két oldalán dolgozó felek képesek-e a folyamatos kommunikációra, ismerik-e egymást, tudják-e, kihez kell fordulniuk egy adott kérdésben.

A határon átnyúló árvízi és vízvédelmi együttműködést a 2000-ben elfogadott Víz Keretirányelv is előírja a tagállamok szervei számára.

Az uniós források megnyílása nyomán mindezt felismerve kezdeményezte a miskolci székhelyű Észak-magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság (ÉKÖVIK) a meglévő szakmai együttműködés erősítését, fokozatos intézményesítését.

Így került sor a HUSKUA-program keretében egy szakmai szemináriumsorozatra, amelyen különböző vízügyi szakmai kérdéseket vitattak meg a magyar és a szlovák szakemberek. Minden szeminárium végén egy-egy ajánlás elfogadására is sor került, amelyeket

később a Magyar-szlovák Határvízi Bizottság Tisza és Mellékfolyói Albizottsága megvitatott és intézkedéseket is meghatározott a problémák kezelésében.

A projekt alkalmat nyújtott arra is, hogy a résztvevők betekintést nyerjenek a különböző létesítmények működésébe, de a tanulmányutak egyben a kapcsolatok erősítéséhez is hozzájárultak.

A 2006 ősze és 2008 tavasza között megvalósult projekt sikerén felbuzdulva pályáztak a partnerek az ETE HUSK-program 2008-as kiírására.

Ahogy a projektet kezdeményező és menedzselő Szabó László mondja, az új projekt a szennyezések és árvizek elhárítása szempontjából meghatározó jelentőségű, folyamatos kommunikációnak egyszerre teremtette meg a nyelvi, szakmai és emberi feltételeit.

*Az edelényi kastély a 2010-es árvízkor
Kaštieľ v obci Edelény - záplavy v roku 2010*

A projekt egy 2 x 4 napos intenzív angol nyelvű kurzussal kezdődött, amelyen 10-10 magyar, illetve szlovák vízügyi szakember vett részt. A tanfolyamok keretében kezdték meg egy háromnyelvű vízügyi szótár összeállítását, és a kurzus végén a résztvevők mindegyikének angol nyelvű szakmai prezentációt is kellett tartania. Így sikerült már a projekt kezdetén biztosítani a közös nyelvet a sikeres kommunikációhoz. Az összefogás és a közös munka az emberi kapcsolatokra is kedvezően hatott.

Mint arra a főpályázó képviselője rámutatott, a szennyezések és árvizek kezelésénél a beavatkozást meggyorsítja és hatékonyabbá teszi a közös nyelv és

a szakmai-emberi kapcsolatok erőssége.

A projekt keretében megrendezett háromnapos szemináriumok sorra vették a legfontosabb vízügyi témákat, az árvízvédelemtől a vízgazdálkodáson és vízminőség-védelmen keresztül a vízkárelhárításig. A prezentációk ezeken már angolul hangzottak el, és a korábbi gyakorlatnak megfelelően az egyes szakterületekre vonatkozó ajánlásokat is elfogadtak a résztvevők. Ez kiemeli a projekt stratégiai jelentőségét, hiszen nem egy egyszeri együttműködésről van szó: a résztvevők az érintett vízgyűjtőterület hosszú távú kezelését érintő szakmai döntéseket készítették elő.

*Tanulmányút az új cigándi tározóhoz
Exkurzia k novej vodnej nádrži v obci Cigánd*

A pályázat zárásaként, és az Aarhusi Egyezmény rendelkezéseivel összhangban egy-egy infopont került átadásra Miskolcon és Kassán, amelyek a határ menti projektek és a vízi létesítmények adatain kívül a kapcsolódó szakmai dokumentumok elérhetőségét biztosítják, de naprakész információkkal szolgálnak az egyes folyók vízállásáról, tartalmazzák a háromnyelvű szótárt és egy gazdag fotódokumentációt is az utóbbi évek árvizeiről. A felek között már létező online kapcsolatot így az infopont a nagyközönség tájékoztatásával egészíti ki. Ilyen infopontból valószínűleg többre is szükség volna a régióban.

A hatékonyságot növelnék a közös szakmai továbbképzések, az olyan gyakorlatok, amelyenekre most tartaléklistás pályázatot nyújtottak be a magyar-szlovák kiírásra, a cserelátogatások folytatása, valamint a védekezésben történő kölcsönös aktív részvétel (például közös munkaállomás használatával).

A közös nyelv megtalálása (mind konkrét, mind átvitt értelemben) az első lépés lehet a szorosabb intézményi együttműködés felé vezető úton. Hiszen ha az árvíz egyforma szenvedést okoz a határ mindkét oldalán, a megelőzésnek, védekezésnek és a mentésnek sem szabad a határokon belül maradnia.

*„Spoločný jazyk robí z krok
účinnnejším“*

Inštitucionalizácia cezhraničnej spolupráce v otázke vôd

V máji a júni 2010 sa po Slanej prehnala ničivá povodeň a zaliala obce na brehu. Najväčšiu katastrofu spôsobila v meste Felsőzsolca. Jeho územie obývané 7000 obyvateľmi bolo takmer celé pod vodou a výška vzniknutej škody dosahovala 6 miliárd forintov. Zrútilo sa takmer 120 domov. Škoda mohla byť aj väčšia, keby sa na hornom toku rieky, na Slovensku nebola pretrhla hrádza a keby na Slovensku nefungovali nádrže. Rieky totiž nepoznajú administratívne hranice, preto aj povodňam sa dá zabrániť len spoločne.

Spolupráca medzi Riaditeľstvom pre vodohospodárske záležitosti severného Maďarska a Odštep-ným závodom Slovenského vodohospodárskeho podniku v Košiciach má dlhé tradície: vzájomné návštevy, spoločné obchôdzky, odborné fóra sú pravidelné od 1960-tych rokov. Kooperácia sa v dôsledku vstupu krajín do EÚ stala ešte intenzívnejšou, spoločne implementovali viaceré úspešné cezhraničné projekty. Nachádzame medzi nimi tak koncepciu hospodárenia s krajinou a vodou v Medzibodroží, ako aj rozsiahle mapovanie zamerané na rozvoj plavby, či projekt zameraný na ochranu vodnej bázy

*Felsőzsolca pod vodou (rok 2010)
Felsőzsolca víz alatt (2010)*

Gemersko-turnianskeho krasu. Aj v súčasnosti prebieha projekt HUSK, ktorého cieľom je vyhotovenie leteckých záberov na napomáhanie modelovania protipovodňovej ochrany v údolí Slanej, pričom tento projekt manažuje Vysoká škola Karola Róberta v Gyöngyösi.

Najväčším problémom regiónu sú z času na čas sa vracajúce povodne. Keďže sa tu stretávajú tri rieky, ktorých prietok sa občas výrazne zvýši, ochrana je spoločnou slovensko-maďarskou záležitosťou. Celková rozloha povodia Slanej, Hornádu a Bodrogu je takmer 30 000 km², čoho viac ako polovica sa nachádza na území Slovenska, preto tamajšie zá-kroky majú priamy dopad aj na podmienky ochrany na maďarskej strane.

V prípade havárie má kardinálny význam, či strany pracujúce na oboch stranách hranice dokážu priebežne komunikovať, či sa navzájom poznajú, či vedia, na koho sa majú obrátiť ohľadne jednotlivých konkrétnych otázok.

Cezhraničnú spoluprácu v oblasti protipovodňovej ochrany a ochrany vôd členským štátom EÚ

ukladá aj rámcová smernica o vode schválená v roku 2000.

Potom, ako sa zdroje Európskej Únie stali dostupnými a uvedomujúc si tieto skutočnosti Riaditeľstvo pre ochranu životného prostredia a vodohospodárske záležitosti severného Maďarska (ÉKÖVIZIG) so sídlom v Miškovci (Miskolc) iniciovalo posilnenie existujúcej odbornej spolupráce, jej postupnú inštitucionalizáciu.

Takto sa v rámci programu HUSKUA usporiadala séria odborných seminárov, na ktorých maďarskí a slovenskí experti prediskutovali rôzne odborné otázky spojené s vodou. Na konci každého seminára bolo schválené odporúčanie, ktoré neskôr prerokovala aj Subkomisia Tisy a jej prítokov Maďarsko-slovenskej zmiešanej komisie pre hraničné vody, kde boli stanovené aj opatrenia v záujme vyriešenia problémov.

Projekt umožnil účastníkom nahliadnuť aj do prevádzky rôznych zariadení, ale študijné cesty prispeli aj k upevneniu vzťahov. Oduševnení úspechmi projektu implementovaného od jesene 2006 do jari 2008, projektoví partneri podali žiadosť aj do výzvy programu územnej spolupráce HUSK na rok 2008.

Účastníci jazykového kurzu
A nyelvtanfolyam résztvevői

Tento nový projekt, ako hovorí László Szabó, iniciátor a manažér projektu, vytvoril jazykové, odborné a personálne predpoklady priebežnej komunikácie, ktorá má určujúci význam z hľadiska eliminácie znečistení a povodní.

Projekt sa začal intenzívnym kurzom angličtiny v rozsahu 2 x 4 dní, ktorého sa zúčastnilo 10-10 maďarských a slovenských vodohospodárskych odborníkov. V rámci kurzov začali zostavovať trojjazyčný slovník o vodách a na konci kurzu musel každý z účastníkov predniesť odbornú prezentáciu v anglickom jazyku. Takto sa už na začiatku projektu podarilo zabezpečiť spoločnú reč k úspešnej komunikácii. Fakt, že účastníci boli „spolu uzavretí“ na dejisku programu, ako aj spoločná práca mala kladný vplyv aj na medziludské vzťahy.

Ako na to poukázal zástupca vedúceho partnera, pri riešení znečistení a povodní spoločná reč a pevnosť ľudských a odborných vzťahov urýchlí a zefektívnia zákrok.

Trojdnňové semináre usporiadané v rámci projektu rad-radom prebrali najdôležitejšie záležitosti spojené s vodou, počnúc protipovodňovou ochranou, cez vodné hospodárstvo a ochranu kvality vôd až po odstraňovanie

Budujeme partnerstvá
Partnerséget építünk

škôd spôsobených vodou. Prezentácie na týchto seminároch už odznali v angličtine a v súlade so skoršou praxou účastníci na nich schválili aj odporúčania. Toto podčiarkuje strategický význam projektu, veď sa nejedná o jednorazovú spoluprácu: účastníci pripravili odborné rozhodnutia týkajúce sa dlhodobého riadenia dotknutých povodí.

Záverom projektu, v súlade s ustanoveniami Aarhuského dohovoru, boli v Miškovci a Košiciach odovzdané infobody, ktoré popri údajoch cezhraničných projektov a vodných zariadení zabezpečujú aj dostupnosť nadväzujúcich odborných dokumentov, resp. poslúžia aj denne aktualizovanými údajmi vodného stavu na jednotlivých riekach, trojjazyčným slovníkom a ponúkajú aj bohatú fotodokumentáciu o povodniach posledných rokov. Už existujúce online prepojenie strán infobody dopĺňajú o informácie určené širokej verejnosti. Takýchto infobodov by pravdepodobne potreboval región ešte viac.

Efektívnosť by zvyšovali spoločné odborné školenia, také cvičenia, na aké podali teraz projekt na rezervnom zozname maďarsko-slovenskej výzvy, pokračovanie výmenných návštev, resp. vzájomná aktívna účasť na ochranných prácach (napríklad používaním spoločnej pracovnej stanice).

Nájdenie spoločnej reči (tak v konkrétnom, ako aj v prenesenom zmysle slova) môže byť prvým krokom na ceste vedúcej k užšej inštitucionálnej spolupráci. Veď ak povodeň spôsobuje rovnaké útrapy na oboch stranách hranice, potom ani prevencia, ochrana a záchrana nemôžu zostať len v rámci hraníc.

„Határtalan kerekedés”

A határtérségben bővült az EuroVelo-hálózat

2012. szeptember 22-én ünnepélyes keretek között Pálházán adták át a magyar-szlovák program támogatásából befejezett Kassa–Sárospatak kerékpárutat. Az Északi-fokot (Nordkapp) Athénnal összekötő 11. számú Eurovelo kerékpáros főútnak ezzel egy 72 km-es szakasza készült el. A projekt befejeződött, de egyben kezdetét is jelenti a térségben a magyar-szlovák együttműködésnek.

A Hegyköz térsége a 90-es években népszerű idegenforgalmi célterülete volt a holland kerékpáros turistáknak. De csak egy ideig. Az egyre élénkebb forgalom, a növekvő mobilitás elűzte a vendégeket e festői vidékről olyan régiókba, ahol a biciklizés nem csak élményszerű, de biztonságos is. Ezért döntöttek úgy a térség polgármesterei, hogy – főként az egykori kisvasút megmaradt töltését kihasználva – bicikliutat építenek ki Sárospataktól az országhatárig. El is készült a tervdokumentáció, és elsőként a két város, Patak és Sátoraljaújhely között épült ki az önálló kerékpárút. Az Észak-magyarországi Regionális Operatív Program támogatásából szakaszonként megvalósuló beruházás 2007-ben ért véget.

*Az új kerékpárút
Nová cyklistická trasa*

Már a következő évben, a HUSKUA-program támogatásával elkészült a Sátoraljaújhelyt és Mikóházát a szlovákiai Alsómihályival (Michalany) összekötő újabb szakasz. A pihenőkön kívül a szlovák oldalon egy információs pont is létesült.

2009-ben újabb 4 km-es szakasz készült el a Köz-

lekedésfejlesztési Koordinációs Központ támogatásával, Mikóháza és a füzérradványi elágazás között. Így összesen már 30 km-nyi kerékpárút állt a sportolni és kikapcsolódni vágyók rendelkezésére.

A szlovák oldalon 2003 augusztusára készült el a Hernád menti kerékpárút, amely mintegy 20 km-es távon kapcsolta össze a nagyvárost Eszkárossal. Az elmúlt évtized során a kassaiak kedvelt kirándulási célpontja lett a festői folyóvölgyben kanyargó túraútvonal.

A Pálháza vezető partnerségével megvalósított magyar-szlovák projekt a fenti két hálózati elemet kapcsolta össze. A hiányzó szakaszból mintegy 10 km önálló kerékpárútként készült el, a további részeket a kis fogalmú közutakon táblázták ki. Hernádsadánynál (Ždaňa) új gyalogos-kerékpáros híd létesült, 3 újabb pihenőhelyet alakítottak ki, és több mint 100 útbaigazító táblát is kihelyeztek.

Ugyancsak a projekt részeként készült el a Füzért Füzérkomlóssal összekötő, önálló bicikliút.

A 2 millió eurós beruházásnak köszönhetően mára megállás és eltévedés nélkül lehet Kassáról Sárospatakig biciklizni. Az érdeklődők rögtön az átadás

után birtokba vették a létesítményt, és a 2012-ben először megrendezett Zempléni Tekerentyű elnevezésű, 120 km-s, kétnapos túra résztvevői is ezen az útvonalon teljesítették a távot.

A 72 km-es kerékpárút nem csak a helyi és a településközi forgalmat szolgálja a jövőben. Bár a Magyarországon bevezetett napi kötelező testnevelésóra tartalmasságát is lehetővé teszi az új létesítmény, és a helyiek sportolási, rekreációs igényeit is kielégíti, ennél sokkal fontosabb küldetése, hogy a különböző idegenforgalmi attrakciókat is összeköti egymással.

Az átadáskor is megfogalmazódott, hogy 2013-ban Kassa birtokolja az Európai kulturális fővárosa címet, és ez jelentősen meg fogja növelni a város turistaforgalmát. A kiegészítő szolgáltatások között már most meg lehet hirdetni egy sárospataki kirándulást.

A kassai látnivalók, a sárospataki vár, a sátoraljaújhelyi Zemplén Kalandpark, a füzérradványi Károlyi-kastély, a füzéri vár, a pálházi kisvasút, a Bodrog és a Hernád folyó, a natúrpark stb. nem csak a környékbelieket vonzza. Az egymást kiegészítő kínálat lehetővé teszi, hogy a turisták hosszabb ideig is a régióban tartózkodjanak.

*A kerékpáros sztráda
Diaľnica pre cyklistov*

kiépítése a Duna-völgyihez hasonló forgalmat generálhat. A jelentős foglalkoztatási gondokkal küzdő térség számára ez új bevételi forrásokat jelenthet.

A projektgazda 2012 végén jelenteti meg az integrált hálózat térképét, ezzel is segítendő a tájékozódást, a túrák tervezését, a régió ismertségének növelését.

A projektben résztvevő magyar és szlovák önkormányzatok között korábban nem alakultak ki intézményes kapcsolatok. A kerékpárút révén azonban fejlesztéseik összehangolhatóak, a várható turistaforgalom a határ mindkét oldalán kedvező hatásokkal fog járni, és ésszerűvé teszi a stratégiai szintű együttműködést.

A közelmúltban létesített, ugyancsak Kassát és Sárospatakot összekötő Szent Erzsébet zárandokút mellett a most átadott kerékpárút tovább erősíti az integrációs tendenciákat, és az új létesítmény egyben lehetőséget biztosít a határ menti társadalmi kapcsolatok erősítésére is.

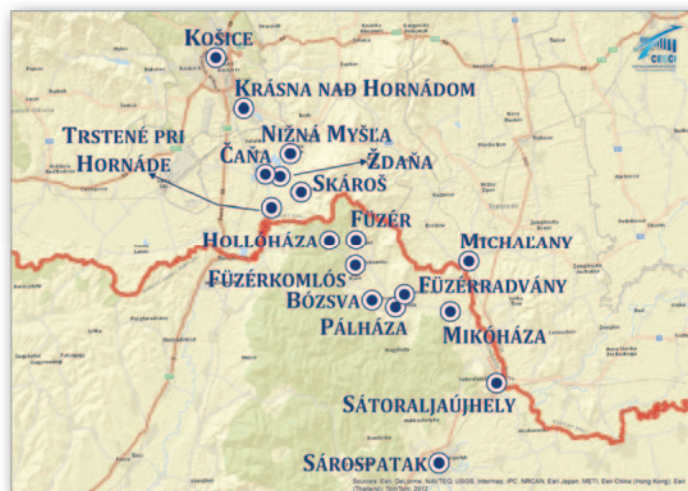

*Az átadás pillanatai
Slávnostné odovzdanie*

Az elkészült létesítménynek további súlyt ad a tény, hogy az Európában kijelölt 12 kerékpáros „sztráda” egyikének, az EuroVelo-hálózat 11. számú útvonalának részét képezi. A Skandináviát a Balkán-félszigettel összekötő EuroVelo-útvonal fokozatos

„Cyklistika bez hraníc“

Euro-Velo sieť sa rozšírila v prihraničnej oblasti

22. septembra 2012 odovzdali v Pálháze cyklotrasu Košice – Blatný Potok (Sárospatak) dokončenú z podpory maďarsko-slovenského programu. Týmto bol dobudovaný 72 km dlhý úsek EuroVela, čiže hlavnej cyklistickej cesty číslo 11, ktorá spája Severný mys (Nordkapp) s Aténami. Projekt bol síce ukončený, avšak odštartoval maďarsko-slovenskú spoluprácu v regióne.

Mikroregión Hegyköz bol v 90-tych rokoch obľúbenou destináciou holandských cykloturistov. Ale len určitý čas. Čoraz hustejšia premávka, rastúca mobilita ich vyhnali z tohto malebného kraja do takých regiónov, kde bicyklovanie nebolo len zdrojom zážitkov, ale bolo zároveň aj bezpečné. Preto sa starostovia regiónu rozhodli, že – využijúc najmä zachovalé násypy niekdajšej železničky – vybudujú cyklotrasu z Blatného Potoka až po štátne hranice. Spracovala sa projektová dokumentácia a nová cyklotrasa sa dokončila najskôr medzi Blatným

Potokom a Novým Mestom pod Šiatrom (Sátoraljaújhely). Investícia realizovaná z podpory Operačného programu pre severné Maďarsko sa po úsekoch dokončila v roku 2007.

Hneď v nasledujúcom roku sa dobudoval úsek spájajúci Nové Mesto pod Šiatrom a Michalany na slovenskej strane. Okrem oddychových miest bol na slovenskej strane vytvorený aj infobod.

V roku 2009 sa za podpory Koordinačného centra rozvoja dopravy dokončil ďalší 4-kilometrový úsek medzi Mikóházou a rázcestím na Füzérradvány. Takto mali priaznivci športu a aktívneho oddychu k dispozícii celkovo už 30 km cyklotrasy.

Na slovenskej strane sa do augusta 2003 dobudovala cyklotrasa pozdĺž Hornádu, ktorá po takmer 20 kilometroch spájala veľkomesto so Skárošom. Počas uplynulého desaťročia sa táto turistická trasa v malebnom údolí rieky stala obľúbeným výletným miestom Košičanov.

Maďarsko-slovenský projekt, ktorého vedúcim partnerom bola Pálháza, spojila tieto dva sieťové prvky. Z chýbajúceho úseku sa na takmer 10 km vybudovala samostatná cyklotrasa, kým zvyšné časti

Križovatka medzi obcami Füzér a Füzérkomlós
A Füzér és Füzérkomlós közötti leágazás

vyznačili tabuľami na cestách s riedkou premávkou. Pri Ždani bol postavený nový most pre chodcov a cyklistov a osadili aj viac než 100 informačných tabúľ.

Súčasťou projektu bola aj samostatná cyklotrasa spájajúca obce Fizér (Füzér) a Füzérkomlós.

Vďaka investícii v hodnote 2 miliónov eur možno dnes bicyklovať z Blatného Potoka do Košíc bez zastavenia či blúdenia. Zúčastníci sa po jej odovzdaní ihneď „zmocnili“ trasy, a účastníci dvojďbovej, 120 km dlhej cyklotúry s názvom „Zempléni Tekerentyű“, ktorú prvýkrát zorganizovali v roku 2012, tiež šliapali po tejto trase.

*Slávnostné odovzdanie - Pálháza
Átadás Pálházán*

72 km dlhá cyklotrasa neslúži len lokálnej a medzimestskej doprave. I keď poskytuje vhodné predpoklady aj pre hodiny telocviku, ktoré sú v Maďarsku povinné každý deň, a uspokojuje aj športové či rekreačné potreby miestneho obyvateľstva, jej oveľa dôležitejším poslaním je, že navzájom spája aj najrozličnejšie turistické atrakcie kraja.

Aj pri odovzdávaní odznelo, že v roku 2013 budú Košice Európskym hlavným mestom kultúry, čo určite značne zvýši prílev turistov do mesta. Medzi doplnkovými službami sa môže ponúkať výlet do Sárospataku už teraz.

Pamätihodnosti Košíc, hrad v Blatnom Potoku, dobrodružný park Zemplén v Novom Meste pod Šiatrom, kaštieľ Károlyiovcov vo Füzérradványi, hrad vo Fizéri, železnička v Pálháze, rieky Bodrog a Hor-

nád, prírodný park a ďalšie zaujímavosti nelákajú len ľudí z okolia. Navzájom sa dopĺňajúce ponuky umožňujú, aby turisti trávili dlhší čas v regióne.

Význam ukončenej stavby umocňuje aj skutočnosť, že je súčasťou trasy č. 11 siete EuroVelo, ktorú tvorí 12 cyklistických „diaľnic“ vyznačených v Európe. Postupné vybudovanie trasy EuroVelo spájajúcej Škandináviu s Balkánskym polostrovom môže generovať premávku porovnateľnú s tou v údolí Dunaja. Pre región, ktorý bojuje so značnými ťažkosťami v oblasti zamestnanosti, môže byť zdrojom nových príjmov.

Navrhovateľ projektu uverejní koncom roka 2012 mapu integrovanej siete, čím chce napomôcť lepšiu orientáciu, plánovateľnosť túr, popularizáciu regiónu.

Medzi maďarskými a slovenskými samosprávami, ktoré sa zúčastnili projektu, v minulosti nevznikli inštitucionalizované vzťahy. Vďaka cyklotrase sa však ich rozvojové aktivity môžu zosúladiť, predpokladaný príchod turistov bude mať na oboch stranách hranice priaznivé dopady a takto sa strategická spolupráca stáva logickou potrebou.

Popri pútnickej ceste svätej Alžbety, ktorá bola nedávno otvorená a spája rovnako Košice a Blatný Potok, teraz odovzdaná cyklotrasa taktiež posilňuje integračné tendencie a nový objekt zároveň umožňuje aj upevňovanie prihraničných spoločenských kontaktov.

*Trasa spája turistické atrakcie
Turisztikai látványosságokat köt össze az út*

„A megőrzött értékek világa”

Turisztikai desztináció a Nagy-Milic körül

Füzér és Szalánc hosszú évtizedeken keresztül élt elzárttságban, csendes elfeledettségben. Ha ma valaki betéved Füzérrre, hol kardok csattogását, hol kalapácsol, fűrészek zaját hallja: folyamatos az építkezés, zajlik az élet. Sorra nyílnak a turisztikai létesítmények, és egyre többen látogatnak el a festői fekvésű falucskába. A magyar-szlovák programnak köszönhetően ez a pezsgés kezd átterjedni a szlovák oldalra is, a határon átnyúló natúrpark, a sorra épülő kerékpárutak és az idegenforgalmi együttműködés következtében. A magyar-szlovák program itt elérte célját: a társadalmi kapcsolatok élénkítésén túl hozzájárul a helyi gazdaság fejlődéséhez, egyben erősíti a térségi kohéziót is.

A Nagy-Milic térsége mind Magyarországon, mind Szlovákiában tipikus perifériának számított: távol esik a két fővárostól, s bár Szalánc hétköznapijait meghatározza a 240 ezres Kassa közelsége, a településképződésére ez mégis kevésbé hatott. A hasonló adottságú hegyi települések fejlődési potenciálját a határ megnyitása jelenti. A közös örökség és a

közös adottságok felismerése, kölcsönös erősítése, a társadalmi kapcsolatok újjáépítése egy mintaértékű együttműködés lehetőségét teremtették meg, amelynek a szervező elve egy határon átnyúló turisztikai desztináció (fogadó térség).

A desztináció kulcsa a két vár. A két település legfőbb látványosságának számító várromok felújítása mindkét oldalon elkezdődött. Füzéren a 2004–2006-os Interreg-program járult hozzá a gazdasági épületek felújításához, a vár sütőházának és konyhájának kialakításához, 2013-ban pedig két kiemelt projekt keretében, összesen közel 2 milliárd forintból folytatódik a palota rekonstrukciója, megújul az alsóvár és a várparkolóhoz vezető út.

Szalánc 2012-ben kezdett hozzá a rekonstrukcióhoz: a Művelődési Minisztériumtól elnyert támogatásból megtisztították a romokat a bozótól, turistaösvényt alakítottak ki, statikai felméréseket és régészeti ásatásokat végeztek el. Az egykori donjon (lakótorony) felújítását a közeljövőben tervezik. Már idén megélné a turistaforgalom a várban, ami-

A néprajzi szoba Szaláncon
Výstava ľudového umenia v Slanci

ben meghatározó szerepet játszik a két vár tövében létesült turisztikai látogatóközpont közötti együttműködés.

A látogatóközpontok a *Hegyen innen, hegyen túl (Cez kopec, cez kopec sem)* elnevezésű projekt keretében épültek meg. Füzéren itt működik a várgondnokság is, amely a vár rekonstrukcióját irányítja, kiajánlja az idegenforgalmi kínálatot, és rendezvényeket szervez. Az épület földszintjén egy turisztikai információs pont létesült egy konferenciateremmel, az emeleten pedig Füzér község és a vár történetét bemutató interaktív kiállítást alakítottak ki. A múzeum röviden bemutatja a szalánci vár történetét is.

Szaláncon szintén egy információs pontot és egy rendezvénytermet foglal magába a múzeum, amely bemutatja az egykori szalánci hétköznapokat, a település kulturális, néprajzi hagyományait és a két vár történelmét. Utóbbi kiállításrész összeállításában a füzérik is aktívan részt vettek.

Az együttműködés lényege, hogy a két látogatóközpont, a közös kiadványok és a létrehozott turisztikai portál segítségével a partnerek kölcsönösen kiajánlják a túoldalalá látnivalókat és a szolgáltatókat. Ehhez az adottságok ma Magyarországon jó-

A füzéri látogató központ a vár tövében létesült
Pod hradom Füzér vytvorili návštevnícke centrum

val kedvezőbbek: itt füzéri központtal már működik egy turisztikai desztinációs menedzsmentszervezet (TDMSZ), számos szálláslehetőség és kapcsolódó turisztikai attrakció fogadja az ide látogatót. A szlovák oldalon mindezek még hiányoznak, de épp a füzéri példa nyomán és a füzérik hathatós segítségével indult el ott is a turisztikai infrastruktúra fejlesztése.

Az első lépés ezen a téren a Nagy-Milic Natúrpark megalapítása volt. 2003-ban Füzér, Hollóháza és Pusztafalu, valamint Szalánc (Slanec), Szalánchuta (Slanská Huta), Eszkáros (Skároš) és Újszállás (Nový Salaš) írta alá az erre vonatkozó szándéknyilatkoza-

Kerékpározók útközben
Cyklisti na ceste

tot, amelyhez 2004-ben csatlakozott Kéked és Füzérkomlós. A Phare CBC-alap támogatásával készült el a natúrpark koncepciója. Már ez a koncepció megfogalmazta a későbbi évek fejlesztéseinek igényét: a hollóházi közúti határátkelő kiépítését, a helyi kerékpárutak és tanösvények létesítését, valamint a Kassa és Sárospatak közötti kerékpárút kialakítását. Így a nagy-milici fejlesztések egyrészt fokozatosan terjedtek ki a térség egészére, másrészt a kezdeményezők tudatosan törekedtek a nagyobb turisztikai desztinációkhoz és létesítményekhez történő csatlakozásra is.

Formálódóban a desztináció
Tak sa tvorí destinácia

A két várat összekötő tanösvény a *Hívogató erdő (Les volá)* című projekt keretében, a 2009-es HUSK-kiírás segítségével épült meg. A tanösvény mentén azonos arculattal létesültek pihenőhelyek, az útvonal pedig részletesen megismerteti a kirándulókat a környék növény- és állatvilágával. A tanösvény két végpontját a két látogatóközpont jelenti.

Rövidesen azonban nem csak gyalogosan, hanem kerékpáron is meg lehet tenni a két vár közötti utat. Pusztafalu szintén a 2009-es CBC-kiírás nyerte el vezető partnerként a határon átvezető, Szalánchutát az Izra-tengerszemen, Pusztafalun és Füzérkajatán keresztül Brezinával összekötő hegyikerékpáros út kialakítására a támogatást. 2012-ben Füzér és Szalánc között is megkezdődött a „Kerékpárutak a

Nagy-Milic térségében” című kerékpárút kialakítása, amelynek befejezése 2013 augusztusában várható. Pusztafalu és Füzér között pedig már ma is lehetséges kerékpárral közlekedni, így egy közel 100 km-es hálózat jön létre, ami több napos tartózkodást is lehetővé tesz a térségben.

2012 júniusára készült el a Füzért Füzérkomlós-sal összekötő kerékpárút, utóbbin keresztül a Kassa-Sárospatak kerékpárútra lehet rácsatlakozni. Már a nyár folyamán élénk biciklisforgalom bonyolódott az új úton, aminek a látványos növekedésére lehet számítani a következő években, a határon átvezető útvonalak megnyitásának köszönhetően.

A két önkormányzat közötti együttműködés egyre több területre terjed ki. A 2003-ban alapított Füzéri Várvédő Egyesület mintájára Szaláncon is hagyományőrző egyesület alakult. Már tervezik a közös lovagi játékok megrendezését.

A kapcsolatok erősítésében fontos szerepe volt a 2010. július 1. és 2011. június 30. között megvalósított rendezvénysorozatnak, amelyhez a forrást szintén a magyar-szlovák program biztosította, a *Rendezvény határok nélkül (Podujatie bez hraníc)* című pályázat keretében. Egy év alatt összesen 8 jelentősebb eseményre került sor, amelyek között történelmi hagyományőrző napokat és néprajzi-gasztro-nómiai rendezvényeket éppúgy találhatunk, mint közös gyalogos és biciklistúrát. A nagy-milici túrára például két irányból indultak el a kirándulók, és a hegycsúcson találkoztak, több mint 500-an!

A két falu hagyományőrző együttesei (például az Orešnica Szalánchról és a Pávakör Füzérről) a projektnek köszönhetően találkoztak először egymással, de azóta is tartják a kapcsolatot, fellépnek a partneri rendezvényeken. A kulturális kapcsolatok kiterjednek az iskolákra is, így már a gyermekekben ki lehet alakítani a közös természeti, kulturális, történelmi örökség iránti felelősség és a szomszédos nép iránti megbecsülés érzését. Az átgondolt, stratégiaileg megalapozott és hosszú távú partnerség, amely a közös érdekek felismerésén alapul, így nem kizárólag a térség gazdasági fejlődését segíti elő, hanem a szomszédos népek közeledését, társadalmi integrációját is. Ez teszi az itteni Nagy-Milic Natúrparki fejlesztéseket különösen értékesé.

„Svet zachovaných hodnôt“

Turistická destinácia okolo Veľkého Miliča

Fizér (Füzér) a Slanec sú obce, ktoré dlhé desaťročia žili uzavreté, v tichej zabudnutosti. Ak dnes niekto zavíta do Fizéru, niekde počuje rinčanie mečov, inde cvengot kladív a príznačné zvuky pí: priebežne sa tu stavia, život ide na plné obrátky. Turistické zariadenia otvárajú jedno za druhým a do dedinky s malebnou polohou prichádza čoraz viac návštevníkov. Vďaka maďarsko-slovenskému programu sa táto pestrosť pomaly presúva aj na slovenskú stranu, a to prostredníctvom prírodného parku presahujúceho hranice, stále novších a novších cyklotrás a v dôsledku kooperácie v oblasti cestovného ruchu. Maďarsko-slovenský program tu dosiahol svoj cieľ: popri oživení spoločenských vzťahov prispieva aj k rozvoju lokálnej ekonomiky, zároveň posilňuje aj regionálnu kohéziu.

Oblasť Veľkého Miliča bola tak v Maďarsku, ako aj na Slovensku považovaná za typickú perifériu: leží ďaleko od oboch hlavných miest, a napriek tomu, že každodenný život v Slanci determinuje blízkosť 240-tisícových Košíc, na utváranie obrazu obce to malo iba nepatrný vplyv. Otvorenie hraníc je vývinovým potenciálom pre horské obce s podobný-

mi danosťami. Rozoznanie spoločného dedičstva a spoločných predpokladov, ich vzájomné posilňovanie a obnova spoločenských vzťahov vytvorili možnosť vzorovej spolupráce, ktorej nosným prvkom je cezhraničná turistická destinácia.

Kľúčovými prvkami destinácie sú dva hrady. Na oboch stranách sa začala rekonštrukcia zrúcanín hradov, ktoré sú najdôležitejšími atrakciami oboch obcí. Vo Fizéri program Interreg v rokoch 2004–2006 prispel k rekonštrukcii hospodárskych budov, k vytvoreniu pekárskemu domu a kuchyne hradu, kým rekonštrukcia paláca, obnova dolného hradu a parkoviska bude v roku 2013 pokračovať v rámci dvoch prioritných projektov v celkovej hodnote takmer 2 miliárd forintov.

V Slanci sa rekonštrukcia začala v roku 2012: z grantu od Ministerstva kultúry očistili zrúcaniny od kríkov, vytvorili turistický chodník, dali vykonať statický prieskum a uskutočnili archeologické vy-

Információs pont Füzéren
Informačný bod v obci Füzér

Mílnik pri lesnej cyklotrase
Kilométerkő az erdei kerékpárút mentén

kopávky. Obnovu niekdajšej obytnej veže (donžon) plánujú v blízkej budúcnosti. Už v tomto roku ožil cestovný ruch na hrade, na čom má rozhodujúci podiel spolupráca informačných centier vytvorených v podhradí oboch pamiatok.

Tieto návštevnícke centrá vznikli v rámci projektu *Cez kopec, cez kopec sem (Hegyen innen, hegyen túl)*. Vo Fizéri v ňom funguje aj správa hradu, ktorá riadi rekonštrukciu, prezentuje ponuku vytvorenú

pre turistov a usporadúva podujatia. Na prízemí budovy vznikol turistický informačný bod s konferenčnou sálou, kým na poschodí otvorili interaktívnu výstavu o dejinách obce i hradu. Múzeum v krátkosti predstaví aj históriu hradu Slanec.

V Slanci múzeum takisto zahŕňa infocentrum a sálu pre podujatia, pričom jeho výstava predstavuje každodenný život v Slanci, jeho národopisné tradície a dejiny oboch hradov. Na tvorbe tejto poslednej časti výstavy sa aktívne podieľali aj Fizérčania.

Podstatou spolupráce je, že pomocou dvoch infocentier, spoločných publikácií a vytvoreného turistického portálu partneri navzájom ponúkajú aj atrakcie a služby na druhej strane hranice. K tomu sú oveľa priaznivejšie danosti v Maďarsku: tu s ústredím v Pálháze už funguje organizácia destinačného manažmentu, prichádzajúcich návštevníkov očakávajú početné ubytovacie kapacity a turistické atrakcie. Na slovenskej strane síce toto ešte chýba, ale rozvoj infraštruktúry sa tam rozbehol práve podľa fizérskeho vzoru a za výdatnej pomoci Fizérčanov.

Prvým krokom v tejto oblasti bolo zriadenie Prírodného parku Veľký Milič. Príslušné prehlásenie o zámere podpísali v roku 2003 Fizér, Hollóháza a Pusztafalu, resp. Slanec, Slanská Huta, Skároš a Nový Salaš, k nim sa o rok neskôr pridali Kéked a Füzérkömlős. Konceptia prírodného parku sa vypracovala z podpory fondu Phare CBC a už v počiatočnom štádiu sformovala rozvojové požiadavky najbližších rokov: vybudovanie cestného hraničného prechodu v Hollóháze, lokálnych cyklotrás a náučných chodní-

Festival pálenky v obci Füzér
Pálinkafesztivál Füzéren

kov, ako aj vybudovanie cyklotrasy medzi Košicami a Blatným Potokom (Sárosptak). Takto sa rozvojové aktivity zamerané na Veľký Milič postupne rozšírili po celom regióne, pričom sa iniciátori vedome usilovali aj o pripojenie sa k väčším turistickým destináciám a zariadeniam.

*Cyklotrasa prechádza aj pri záhrade poľovníckeho kaštieľa Károlyjovcov
A kerékpárút érinti a Károlyiak vadászkastélyának kertjét is*

Náučný chodník spájajúci dva hrady bol vytvorený v roku 2009 v rámci projektu *Les volá (Hívogató erdő)* zo zdrojov programu cezhraničnej spolupráce HUSK. Popri náučnom chodníku vznikli oddychové miesta s rovnakým dizajnom a samotný chodník predstaví výletníkom flóru a faunu okolia. Koncovými bodmi chodníka sú dve infocentrá.

Cestu medzi oboma hradmi však budú môcť záujemcovia čoskoro zdolať aj na bicykli. Obec Pusztafalu ako vedúci partner získala taktiež v rámci výzvy CBC v roku 2009 grant na vytvorenie cezhraničnej horskej cyklotrasy, ktorá cez morské oko Izra, obce Pusztafalu a Füzérkajata spája Slanskú Hutu a Brezinu. V roku 2012 sa začali aj práce na cyklotrase medzi Fizérom a Slancom, dokončená má byť v auguste 2013. Medzi Pusztafalom a Fizérom sú možnosti cykloturistiky vytvorené už teraz, takže onedlho vznikne takmer 100 km dlhá sieť, ktorá umožní aj viacdňové pobyty v regióne.

V júni 2012 bola odovzdaná cyklotrasa medzi Fizérom a obcou Füzérkomlós, kde sa dá napojiť na cyklotrasu Košice – Blatný Potok. Už počas leta tu bol čulý ruch cyklistov, pričom možno očakávať jeho výrazný nárast v najbližších rokoch, keď sa otvoria trasy vedúce cez hranice.

Spolupráca dvoch samospráv zasahuje čoraz viac oblastí. Podľa vzoru Ochranného spolku hradu Fizér založeného v roku 2003 bol aj v Slanci založený spolok na zachovávanie tradícií a už plánujú aj usporiadanie spoločného rytierskeho turnaja.

V utužovaní vzťahov zohrala dôležitú úlohu séria podujatí uskutočnená medzi 1. júlom 2010 a 30. júnom 2011, zdroje ktorého taktiež zabezpečil maďarsko-slovenský program v rámci projektu *Podujatie bez hraníc (Rendezvény határok nélkül)*. Za rok usporiadali celkom 8 významnejších podujatí, medzi ktorými nachádzame tak dni zachovávania historických tradícií, ako aj národopisné -gastronomické programy, či spoločnú cyklistickú a pešiu túru. Na výstup na Veľký Milič sa napríklad vydali výletníci z dvoch strán, aby sa na vrchole ich nakoniec stretlo vyše 500!

Folklorne súbory oboch obcí (napr. slanská Orešnica a fizérsky Páví krúžok) sa prvýkrát stretli vďaka projektu, ale ich kontakty sú odvtedy živé, navzájom vystupujú na partnerských podujatiach. Kultúrne kontakty objavili aj školy, takže pocit zodpovednosti voči spoločnému prírodnému, kultúrnemu a historickému dedičstvu a úctu k susednému národu možno pestovať už v detskom veku. Premyslené,

*Návštevnícke centrum v Slanci
A szalánci látogató központ*

strategicky podložené a dlhodobé partnerstvo vychádzajúce z uvedomovania si spoločných záujmov, nenapomáha len ekonomický vývoj regiónu, ale aj zblížovanie sa a spoločenskú integráciu susedných národov. Preto sú rozvojové aktivity v tejto oblasti mimoriadne cenné.

„Összenövő város, közös jövő”

A két Komárom közös területfejlesztési terve

Strasbourg és Kehl, Tornio és Haparanda, Valga és Valka, Odera-Frakfurt és Slubice: egyberendelt városok. Olyan városok, amelyek sorsa véglegesen összefonódott egymással. A két Komárom azonban valaha egy város is volt. Kapcsolatuk ezért természetesen szorosabb, mint egy klasszikus ikervárosi együttműködés. Itt a társadalom belső szövete is többszörösen egymásba fonódik. Nem véletlen, hogy az Európai Unióban is egyedülálló módon, éppen itt sikerült a két város fejlesztési dokumentumait összehangolni.

Jövőműhely
Dielňa budúcnosti

A két Komárom 1993-ban írta alá azt a partnerségi megállapodást, amely a több évtizedes szigorú határőrizet időszakának jelképes végét jelentette. A megállapodás már akkor tartalmazta a fejlesztési tervek összehangolásának igényét. Az elmúlt évtizedek során az együttműködés az élet minden részére kiterjedt. Az évente közösen lebonyolított nagy fesztivál, a Komáromi Napok nem csak a kulturális és a sportrendezvények sorozatát jelenti, de a közös képviselő-testületi üléseket is, ahol az együttműködés kereteit folyamatosan bővítik, pontosítják.

A komáromi ipari park 2008-ban 18 000 embernek biztosított munkalehetőséget, jelentős részük, mintegy 6000 fő szlovák állampolgár volt. A két várost belső buszjárat köti össze, és folyamatosan bővül a közös kerékpárút-hálózat is.

A XIX. században az akkor még egységes Komárom körül egy erődrendszer épült ki, amelynek fokozatos felújítása és világörökségi státuszának elnyerése érdekében a két önkormányzat közösen dolgozik, lobbizik. 2012-ben jelentős felújítási munkálatok kezdődtek a Duna mindkét partján, az erődök turisztikai vonzerejének növelése érdekében. A fejlesztésekhez a forrást a magyar-szlovák program biztosítja, ahogy az erődöket és a komáromi várat összekötő kerékpárút kiépítéséhez is.

A leginnovatívabb kezdeményezés azonban a közös jövő tervezéséhez kapcsolódik. A 2008-as HUSK-kiírásan elnyert támogatás jóvoltából valósult meg a *Két oldalt partot érni* elnevezésű projekt, amelynek keretében összesen 20 jövőműhelyt rendeztek meg. A jövőműhelyeken minden olyan témát érintettek, amelyek a fokozatosan összenövő város sorsa szempontjából fontosak lehetnek. A két oldalról meghí-

vott szakemberek így beszéltek az oktatásról és ifjúságpolitikáról, a környezetvédelemről, a közlekedési kérdésekről, de a szociálpolitikáról, a kultúráról, a gazdasági együttműködésről, a sportról vagy a médiáról is. A műhelyek révén közel 100 kezdeményezés, ötlet merült fel, amelyeket a két város közösen valósíthat meg a jövőben.

Ennek a projektnek egyfajta folytatásaként értékelhető a HUSK/0901/1.5.1/0005 számú pályázat. Itt a hosszú távú együttműködés magasabb szintjének megalapozására került sor. Az egyéves projekt során a két város a jövőműhelyek eredményeit is figyelembe véve hangolta össze területfejlesztési terveit. Számos olyan elképzelés került rá a közös térképre, amelyeket korábban is megvitattak, de nem véglegesítettek. Előfordult azonban olyan kérdés is (pl. a két várost keletről érintő új híd terve), amely teljesen új szempontként merült fel.

A harmonizációs munkát rendkívül megnehezítette, hogy a két országban teljesen eltérő jelölési rendszerek vannak érvényben a területrendezési dokumentumok esetében, és a vonatkozó jogszabályok között is nagyok a különbségek, mivel a területrendezés és a területfejlesztés teljes mértékben tagállami kompetenciának számít. Az elkészített dokumentum ezért is úttörőnek számít: egy közös térképen egyesíti a két Komárom terveit.

A fejlesztési elképzelések összehangolását követően a partnerek a saját területrendezési terveiket is módosítják, ezáltal a projekt keretében létrehozott egyeztetési fórum egyfajta döntés-előkészítő testületként a helyi határozatok tartalmát is befolyásolja.

*Két oldalt partot érni
Na oboch brehoch naraz*

Ez a megközelítés mindenképpen úttörőnek számít, hiszen a két szomszédos város saját kompetenciáinak egyfajta alárendelését jelenti a közös érdekeknek.

Ezt a szemléletmódot jeleníti meg a 2010 decemberében észak-komáromi székhellyel bejegyzett Pons Danubii EGTC is, amely további 5 városi rangú települést egyesít. Az EGTC a határon átnyúló együttműködésnek egy olyan újfajta modellje, amely a hosszú távú, stratégiai együttműködésre ad gyakorlati példát. Önálló jogi személyiséggel bír, és a határ mindkét oldalán teljes jogképességgel valósíthat meg konkrét fejlesztési projekteket.

Az EGTC-ben részt vevő önkormányzatok szintén a magyar-szlovák programnak köszönhetően hozták létre a közös webtv-jüket, amely napi szinten tudósít a régióban történő eseményekről, mindkét nyelven. Az összetartozás így elérheti a hétköznapi emberek szintjét is, és ez többet jelent bármilyen jelentős infrastrukturális beruháznál.

*Egy városban két város
Dve mestá v jednom meste*

„Zrastajúce mesto, spoločná budúcnosť“

Spoločný plán územného rozvoja Komáromu a Komárna

Štrasburg a Kehl, Tornio a Haparanda, Valga a Valka, Odera-Frankfurt a Slubice: navzájom sebe určené mestá. Mestá, ktorých osudy sa s konečnou platnosťou spojili. Pritom Komárom a Komárno kedysi tvorili jedno mesto. Ich vzťahy sú preto prirodzene užšie, než býva spolupráca miest -dvojčiat. Tu je viacnásobné vzájomné prepojenie aj v rámci vnútorného tkaniva spoločnosti. Nie je náhodou, že práve tu sa podarilo zosúladiť aj rozvojové dokumenty oboch miest, čo je jedinečné v rámci celej Európskej únie.

Komárom a Komárno podpísali dohodu o partnerstve v roku 1993, ktorá znamenala symbolický koniec desaťročí prísne strážených hraníc. Dohoda už vtedy obsahovala požiadavku zosúladenia rozvojových dokumentov. V uplynulých desaťročiach spolupráca zasiahla všetky oblasti života. Každoročne spoločne usporiadaný veľký festival Komárňanské dni – Komáromi Napok neznamena len sériu kultúrnych a športových podujatí, ale aj spoločné zasadnutia mestských zastupiteľstiev, kde priebežne rozširujú a upresňujú rámce spolupráce.

*Plány nového západného mosta
A nyugati új híd terve*

Priemyselný park v Komárome poskytoval v roku 2008 prácu celkom 18 000 ľuďom, pričom ich značná časť, takmer 6000 osôb, mala slovenskú štátnu príslušnosť. Dve mestá spája aj vnútorná autobusová linka a priebežne sa rozvíja aj spoločná sieť cyklotrás.

V 19. storočí vtedy ešte jednotné mesto Komárom obklopili systémom pevností. Obe samosprávy vykonávajú spoločnú prácu aj lobing v záujme postupnej rekonštrukcie opevnení, ako aj ich zápisu do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva. V roku 2012 sa začali významné rekonštrukčné práce na oboch brehoch Dunaja za účelom zvýšenia turistickej atraktívnosti pevností. Zdroj k týmto aktivitám, ako aj na vybudovanie cyklotrasy spájajúcej prvky pevnostného systému a komárňanský hrad, zabezpečuje maďarsko-slovenský program.

Avšak najinovatívnejší program je spojený s plánovaním spoločnej budúcnosti. Vďaka podpore poskytnutej v rámci výzvy HUSK na rok 2008 sa implementoval projekt s názvom *Pristáť na dvoch brehoch (Két oldalt partot érni)*, v rámci ktorého uskutočnili celkom 20 dielní budúcnosti. V rámci týchto „diel-

ní” sa dotkli všetkých tém, ktoré môžu byť dôležité z hľadiska budúcnosti oboch miest, ktoré postupne zrastajú. Experti pozývaní z oboch strán hovorili tak o školstve a mládežníckej politike, ochrane životného prostredia, otázkach dopravy, ale aj o sociálnej politike, kultúre, spolupráci v oblasti ekonomiky, športe či médiách. Vďaka dielniam uzrelo svetlo sveta takmer 100 iniciatív, nápadov, ktoré môžu dve mestá realizovať v budúcnosti spoločne.

Projekt číslo HUSK/0901/1.5.1/0005 potom môžeme hodnotiť ako určité pokračovanie spomínaného projektu. V rámci neho sa položili základy dlhodobej spolupráce na vyššej úrovni. V rámci ročného projektu dve mestá zosúladili svoje plány územného rozvoja, pričom zohľadnili aj výsledky dielni budúcnosti. Na spoločnú mapu sa dostalo množstvo takých predstáv, ktoré prediskutovali už aj v minulosti, neboli však finalizované. Vystala pritom aj taká otázka (napr. plán mosta na východnej strane oboch miest), ktorá odzrkadľovala celkom nové hľadiská.

*Staviame spoločnú budúcnosť
Épül a közös jövő*

Harmonizačnú činnosť pritom enormne sťažovalo, že v prípade dokumentov územného usporiadania platia v oboch krajinách celkom odlišné systémy označovania, a sú veľké rozdiely aj medzi príslušnými právnymi predpismi, keďže územné usporiadanie a územný rozvoj spadajú v plnej miere do národnej kompetencie jednotlivých členských štátov. Vpracovaný dokument je aj z tohto dôvodu pionierskym: plány Komáromu a Komárna zjednocuje na spoločnej mape.

Po zosúladení rozvojových predstáv partneri pri kročia aj k modifikácii vlastných plánov územného usporiadania, čím sa konzultačné fórum vytvorené

*Staviame spoločnú budúcnosť
Épül a közös jövő*

v rámci projektu bude ako zbor pripravujúci rozhodnutia ovplyvňovať aj obsah miestnych uznesení. Tento prístup je určite novátorský, veď znamená isté podriadenie vlastných kompetencií dvoch miest spoločným záujmom.

Tento spôsob pohľadu stelesňuje aj EZÚS Pons Danubii zaregistrované v decembri roku 2010 v Komárne, ktoré do svojich aktivít zapája ďalších 5 miest. EZÚS je novým modelom cezhraničnej spolupráce, ktorý je praktickým príkladom dlhodobej, strategickej spolupráce. Má samostatnú právnu subjektivitu, a na oboch stranách hranice môže implementovať konkrétne rozvojové projekty s plnou právnou spôsobilosťou.

Samosprávy zúčastňujúce sa činnosti EZÚS vytvorili svoju spoločnú webovú televíziu taktiež vďaka maďarsko-slovenskému programu, ktorá denne informuje o regionálnych udalostiach, samozrejme v oboch jazykoch. Spolupatričnosť tak môže zasiahnuť život bežných občanov, čo znamená viac, než akákoľvek investícia do infraštruktúry.

*Staviame spoločnú budúcnosť
Épül a közös jövő*

A harmadik szektor a határ két oldalán

A nonprofit szervezetek fontos szereplői a határon átnyúló együttműködéseknek, de nagyon eltérő helyzetben vannak a határ két oldalán. Mivel ezt a kiadványt túlnyomórészt önkormányzati emberek fogják forgatni, ezért érdemes ezzel a témakörrel is foglalkozni. Talán egyszerűbb lesz így a jövőben az együttműködés a két szektor között.

Mivel intézményünk (a Fórum Intézet) már több mint 15 éve dolgozik a dél-szlovákiai régióban a civil szervezetek fejlesztésén, és gyakran vesz részt határon átnyúló programokban (kezdeményező és partneri szerepben egyaránt), jelentős mennyiségű tapasztalatot gyűjtöttünk a két ország civil szektoráról.

Idővel körvonalazódtak a két ország közötti különbségek és különösen pikáns a szlovákiai magyar szervezetek helyzete és struktúrája – márpedig a szlovák-magyar határ mentén ők képezik a CBC-programok egyik célcsoportját. A legszembetűnőbb elemeket szeretném az alábbiakban kiemelni – a teljesség igénye nélkül és csak röptében, mivel a cikk csak ennyire ad módot.

Az első és legmarkánsabb különbség a szektor méretében és struktúrájában mutatkozik. Míg Borsod-Abaúj-Zemplén megyében csak a nagyobb városokban közel 3500 civil szervezet dolgozik, addig Szlovákiában, Kassa megyében ez a szám alig haladja meg a 2000-et. És ebből csupán 300-ra tehető a határ mentén dolgozó magyar szervezetek száma (saját statisztikáink alapján), amelyeknek csaknem fele nem is rendelkezik jogalanyisággal, tehát nincs hivatalos bejegyzése. Főként helyi önszerveződések, kezdeményezések, vagy más intézmények égisze alatt működő csoportok. Tehát sokkal korlátozottabban az itteni lehetőségek és emberi erőforrások a határ túloldalához képest.

A szervezetek tevékenység szerinti megoszlása is igen eltérő: míg Magyarországon a működési területek mindegyikét lefedik, addig Szlovákiában ez főként a kulturális tevékenységekre és közösségszervezésre korlátozódik. Ennek okai az elmúlt húsz év szlovákiai történéseiben keresendők. A részletes kifejtésre itt nincs mód, de elsősorban a magyar közösségek anyaország felé fordulása a fő ok, amely a szervezeteket arra ösztönözte, hogy Magyarországról szerezzék meg a működésükhöz szükséges forrásokat. Így a témáik elsősorban a magyarsággal kapcsolatos kérdésekre szűkültek, figyelmen kívül hagyva a többi területet.

További jelentős különbség a finanszírozás módja és forrásai – bár ez jelenleg komoly változásokon megy keresztül. Eddig a magyarországi szervezetek rendszeres önkormányzati támogatásokat kaptak, könnyebben tudtak hazai forrásokhoz pályázni, illetve partnerként előnyös helyzetben voltak az EU-s programokban. Az utóbbi két évben viszont a gazdasági válság olyan mélyre apasztotta eddigi forrásait, amely már a szervezetek túlélését is kérdésessé teszi. A magyarországi civil szektor éppen most éli meg eddigi legnagyobb pénzügyi krízisét.

Szlovákiában ezzel szemben állandó jelleggel ilyen hiányos finanszírozással dolgoznak a civilek. A legtöbb állami forrás szinte teljesen hozzáférhetetlen számukra, illetve a szigorú feltételek miatt sokkal rosszabb eséllyel pályáznak, mint a konkurencia

(önkormányzat, közigazgatási intézmény, vállalkozó stb.). Ráadásul mivel az EU-s partnerségi elveket sem vették igazán komolyan, sok kiírásból egyszerűen kifeléjtették a nonprofit szektort.

Volt Szlovákiában a civileknek egy pénzügyileg előnyös időszaka – az a bizonyos mečiar era (1993 és 1998 között), amikor a külföldi támogatók a civil szektort segítették a diktatórikus kormánnyal szemben. Ekkor rendkívül jelentős források folytak be a civilekhez, csak éppen az a gond, hogy a magyar szervezetek ebből kimaradtak. Ahogy azt feljebb említettem, ők dél felé vetették a vigyázó szemüket, így nem látták a hátuk mögött dübörgő lehetőséget – és a vonat elment. Ennek köszönhetően a déli régió szervezetei jellemzően továbbra is kiszámíthatatlan finanszírozással, főként önkéntes alapon működnek. És ebből a pozícióból nem lehet európai uniós forrásokra pályázni.

*A közös munka közösségteremtő ereje
Spolupráca rozvíja komunitu*

Ezek a területek tehát jócskán van pótolni-
valója a szlovákiai oldalon, és messze még a felzárkózás. Szerencsére a fenti kérdésekben már vannak pozitív elmozdulások: a szervezetek öntudatlanul is szakosodnak azokra a területekre, ahol a legnagyobb szükség van rájuk a közösségben. Így másodlagos céljaik között már felbukkannak a szociális problémák, a környezetvédelem, érdekvédelem stb. Idővel tehát képesek lesznek lefedni a közösség igényeit, pótolva ezzel az eddigi hiányt, és tudatosították már a fejlesztés szükségességét, tehát próbálnak felzárkózni. Magyarországon viszont most válik el, ki a velejéig civil – aki a legnehezebb helyzetben is állja a sarat. Valószínűleg komoly visszaesést jelent majd ez a szektor fejlődésében és hosszú időbe telik majd a kiheverése.

Két területen viszont Szlovákia mutat pozitívabb képet. Az első a jogi szabályozás. Sokat hányatott sorsú törvényeink elég „civilbarátok” ahhoz képest, hogy posztkommunista országban élünk. Igaz, hogy sok hivatal fölöslegesen ugráltatja őket, de magába az irányításba, működésbe nem avatkozhatnak bele semmilyen módon – az önkormányzatiságot minden

törvény garantálja. Ez abból is látszik, hogy a bejegyzési eljárás legfeljebb 30 napig tart – ezen túl a szervezet automatikusan bejegyzettnek tekinthető. A felszámolást pedig csak törvényszegés esetén kezdeményezheti a bejegyző intézmény a bíróságon keresztül. Ezzel szemben Magyarországon a bírósági bejegyzések bármeddig elhúzódhatnak, nincs olyan védelem, amely megakadályozná a korlátlan halogatót.

A másik terület statisztikailag nem mutatható ki, és nehéz bármilyen más formában dokumentálni. Ez ugyanis az összetartás és a bizalom. Szlovákiában ez érezhetően és láthatóan sokkal erősebb, mint Magyarországon. Egy itt dolgozó civilnek eszébe sem jut versenytársat látni a másik civilben – sokkal inkább sorstársat, barátot, partnert. Persze itt is vannak érdekütközések és problémák, de általánosan jellemző az „egy cipőben járunk” elv – tehát mindenki segít a másikon, ha módja van rá. A határ másik oldalán viszont megdöbbentett néha bennünket, mennyire féltékenyek egymásra a civilek, milyen bizalmatlanok más szervezetekkel szemben. Persze ez sem általános érvényű, hiszen mindig remek partnereket találunk Magyarországon, és sok pozitív példa van az együttműködésekre, de a közhangulat elég szomorú.

Célszerű volna ezeket a szempontokat is figyelembe kellene venni a támogatási programok előkészítéskor – mert a következő években például a finanszírozási problémák csak romlani fognak a szektorban. Ami annyit jelent, hogy a szervezetek legtöbbje nem tudja majd bevállalni még egy kisebb pályázat előfinanszírozását sem – hiszen egyszerűen nem lesz pénze, amit befektessen. Ez pedig alapjaiban érintheti a régió forrásfelszívó képességének, s ezzel együtt a CBC-program hatékonyságának alakulását.

*A határtérség civil szolgáltatói
Servisné organizácie prihraničného regiónu*

Tretí sektor na oboch stranách hranice

Neziskové organizácie sú dôležitým článkom programov cezhraničných spoluprác, ale sú vo veľmi odlišnej situácii na oboch stranách hraníc. Vzhľadom na to, že tento magazín si budú listovať hlavne ľudia zo samospráv, je dôležité venovať sa aj tejto téme. Takto bude možno spolupráca medzi týmito dvoma sektormi jednoduchšia.

Nakoľko naša inštitúcia už viac ako 15 rokov pracuje v regióne južného Slovenska na rozvoji maďarských organizácií a často sa zúčastňuje programov cezhraničnej spolupráce (v úlohe hlavného alebo vedľajšieho partnera), zozbierali sme výrazné množstvo skúseností o neziskovom sektore oboch krajín.

Časom sa vyrysovali rozdiely oboch krajín a zvlášť pikantnou je situácia a štruktúra maďarských organizácií na Slovensku – a to, že v slovensko-maďarskej prihraničnej oblasti oni predstavujú cieľovú skupinu programov CBC. Chcela by som vyzdvihnúť najvýraznejšie prvky – bez potreby úplnosti a len krátko, nakoľko článok mi poskytuje len takýto priestor.

Prvý a najmarkantnejší rozdiel sa prejavuje vo veľkosti a štruktúre sektora. Kým vo väčších mestách župy Borsod-Abaúj-Zemplén pracuje cca 3500 neziskových organizácií, tak na Slovensku - v Košickom kraji, toto číslo nepresahuje ani 2000 organizácií. Z toho je približne 300 maďarských, ktoré pôsobia v prihraničnej oblasti (na základe našej vlastnej štatistiky), spomedzi ktorých ani polovica nemá právnu subjektivitu, čiže nie je úradne registrovaná.

Jedná sa hlavne o skupiny fungujúce ako miestne spolky, iniciatívy alebo iné inštitúcie. Tunajšie podmienky a ľudské zdroje sú vzhľadom k druhej strane oveľa viac obmedzenejšie.

Rozdielne je aj zadelenie organizácií podľa čin-

nosti: kým v Maďarsku sú pokryté všetky oblasti fungovania, na Slovensku sú tieto obmedzené len na kultúrne a občianske organizácie. Príčinu môžeme hľadať v udalostiach počas uplynulých dvadsiatich rokov na Slovensku. Na podrobný rozbor teraz nie je priestor, ale hlavnou príčinou je obrátenie sa maďarskej verejnosti smerom na materskú krajinu, ktorá organizácie viedla k tomu, aby financie potrebné na fungovanie získavali z Maďarska. Takto sa témy zúžili hlavne na otázky spojené s maďarstvom, ignorujúc ostatné oblasti.

Ďalším výrazným rozdielom je spôsob financovania a zdroje – hoci tieto v súčasnosti prechádzajú veľkými zmenami. Organizácie v Maďarsku doteraz dostávali pravidelnú podporu od samospráv, tým mali uľahčené podávanie projektov u domácich zdrojov, resp. ako partneri boli uprednostňovaní v programoch EÚ. V posledných 2 rokoch ale hospodárska kríza stlačila doterajšie zdroje natoľko, že to už ohrozuje prežitie organizácií. Neziskový sektor v Maďarsku práve teraz prežíva najväčšiu finančnú krízu.

V kontraste s týmto fungujú neziskové organizácie na Slovensku s takýmto nedostatočným financovaním neustále, veľká časť štátnych zdrojov je pre ne úplne neprístupná, prípadne pre veľmi prísne podmienky majú oveľa horšie šance na úspech ako konkurencia (samospráva, správny orgán, podnikateľ atď.).

Navyše, u nás nebrali naozaj vážne ani zásady partnerstva EÚ, vo veľkom množstve výziev bol neziskový sektor jednoducho vynechaný. Veľmi prospešným obdobím pre neziskové organizácie na Slovensku bola éra Mečiara (v rokoch 1993 – 1998), kedy neziskové organizácie získali veľmi podstatné zdroje od zahraničných organizácií, ktoré takto chceli neziskovému sektoru pomôcť proti diktátorskej vláde. V tomto období bol zaznamenaný výrazný príliv financií, problém bol ale v tom, že maďarské organizácie boli z tohto vynechané. Ako som už vyššie spomínala, oni sa sústredili na južnú oblasť a tak nevideli obrovské možnosti ktoré sa ponúkali za ich chrbtom – a vlak odišiel.

Vďaka tomuto fungujú organizácie v južnom regióne aj naďalej s nepredvídateľným financovaním, hlavne na báze dobrovoľníctva. Z tejto pozície nie je možné uchádzať sa o projekty Európskej únie. V týchto oblastiach je na slovenskej strane teda čo doháňať. Našťastie, pri vyššie uvedených otázkach už existujú pozitívne posuny: organizácie sa aj ne-

*Spoločné čistenie rieky Ipeľ (Nadácia Magosfa)
Az Ipoly közös tisztítása (Magosfa Alapítvány)*

úradov, ale do samotného vedenia a fungovania nemôžu zasahovať žiadnym spôsobom - samosprávanie garantuje každý zákon. Toto možno badať aj pri registrácii organizácií, ktorá trvá maximálne 30 dní – po tomto termíne sa organizácia automaticky považuje za zaregistrovanú. Likvidáciu môže registračný úrad nariadiť až na základe porušenia zákona prostredníctvom pokút. Na rozdiel od toho, v Maďarsku môže registrácia organizácií trvať veľmi dlho, neexistuje tu taká ochrana, ktorá by zabránila neobmedzenému odkladu. Druhá oblasť sa štatisticky nedá vykázať a je ťažké dokumentovať ju v akejkoľvek inej forme. Jedná sa o súdržnosť a dôveru. Na Slovensku je to citeľne aj viditeľne oveľa viac silnejšie ako v Maďarsku. Tu pôsobiacu neziskovku ani nenapadne vidieť konkurenciu v inej organizácii – skôr v nej vidí osudového spoločníka, priateľa, partnera. Samozrejme aj tu existuje konflikt záujmov a problémy, ale je typický princíp „sme na jednej lodi“ – teda každý si pomáha ak mu to jeho možnosti dovoľujú. Na druhej strane hraníc nás ale šokovalo, ako sú na seba organizácie žiarlivé, aké sú voči sebe nedôverčivé. Samozrejme, neplatí to vo všetkých prípadoch, veď sme doteraz v Maďarsku našli vždy výborných partnerov a máme veľa pozitívnych príkladov na spoluprácu, ale nálada v spoločnosti je dosť smutná.

*Spolupráca v treťom sektore
Az együttműködés harmadik szektora*

vedome špecializujú na tie oblasti, kde sú najviac potrebné pre spoločnosť. Medzi ich druhoradými cieľmi sa už objavujú aj sociálne problémy, ochrana životného prostredia, zastupovanie záujmov atď. Časom tak budú schopné pokryť potreby spoločnosti, dopĺňujúc tak doterajší deficit. Uvedomili si aj potrebu rozvoja, pokúšajú sa dobehnúť zameškané. V Maďarsku sa teraz ukáže, kto je jadrom – kto to ustojí aj v najťažších situáciách. Pravdepodobne pôjde o vážny pokles v rozvoji sektora a bude trvať veľmi dlho kým sa z toho dostanú. Slovensko vykazuje pozitívnejší obraz v dvoch oblastiach. Prvou je právna legislatíva. Veľa osudných zákonov je dosť priateľských vzhľadom na to, že žijeme v postkomunistickú krajinu. Je pravdou, že ich preháňa množstvo

Zhrnúc vyššie uvedené ma ešte napadlo, že by bolo potrebné brať do úvahy tieto hľadiská pri príprave podporných programov – pretože v nasledujúcich rokoch sa budú napríklad problémy financovania sektora len zhoršovať. Znamená to toľko, že väčšina organizácií nebude vedieť predfinancovať ani menšie projekty, pretože jednoducho nebude mať peniaze, ktoré by do projektu mohli vložiť. Stálo by za to starostlivejšie riešiť túto situáciu na príslušných miestach.

„A kulturális sokszínűség fesztiválja”

Határon átnyúló kulturális együttműködés a Gömör-Tornai-karsztban

A következő cikkben egy olyan határon átnyúló partnerség történetét szeretnénk bemutatni, amelyet ugyan soha nem finanszíroztak európai uniós CBC-programból, mégis érdekes lehet olvasóink számára. Kevés olyan együttműködést látni, amely ilyen sokáig és ilyen eredményesen működjön – dacára a környezet változásainak.

A Gömör-Tornai-karszt (szlovák nyelven Gemersko-turniansky kras) Magyarország és Szlovákia határán terül el, több mint 600 négyzetkilométeren és közös megnevezése annak a földrajzi egységnek, melyet a szlovák részen Szlovák-karsztnak (Slovenský kras), a magyar oldalon Aggteleki-karsztnak neveznek. A területet az államhatár kettészeli, de földtani, tájféldrajzi és kultúrtörténeti szempontból egységes, az Aggteleki Nemzeti Park és a Szlovák-karszt Nemzeti Park barlangjai 1995-ben együtt kerültek fel az UNESCO Világörökség listájára.

A régióban található települések gazdasági szempontból az adott ország legelmaradottabb régiói közé tartoznak. A térség szinte egyetlen ütőkártyája az idegenforgalomban és a kapcsolódó szolgáltatások fejlesztésében rejlik. Az ebben érintett civil szervezetek, intézmények felismerték, hogy csak közösen tudnak előrelépni. Az európai integráció időszakában egyértelmű volt a határ menti területek nyitása egymás felé, és az együttműködést a közös nyelv és történelmi-kulturális háttér is segíti. A szlovák oldalon a terület Rozsnyó várost és a Rozsnyói járás településeit fedi le, míg a magyarországi oldalon főleg községeket jelent, nagyobb – természetes központként értelmezhető – városa nincs.

A karsztvidék értékes természetvédelmi terület, melynek állat- és növényvilága egyedülállóan gazdag. Több mint ezer kisebb-nagyobb barlang, változatos felszíni karsztformák található itt, a vidék számos ritka, csak itt honos faj élőhelye. Olyan természeti kincsekkel büszkélkedhet, mint az aggteleki Baradla-barlang, a Domicai- és Gombaszögi-cseppkőbarlang, a Szilicei-jégbarlang, a Szádelői-szurdokvölgy stb. A régió kultúrtörténeti emlékei közé tartoznak például Krasznahorka vára, a betléri Andrassy-kastély, Rozsnyó középkori eredetű főtere, a középkori freskókkal díszített gótikus templomok, a tornai várrom stb. Az idelátogató turisták számára további kikapcsolódási és szórakozási lehetőségeket nyújtanak a tanösvények, kerékpárutak, múzeumok, képtárak, a különféle kulturális programok, táborok, fesztiválok, illetve a hagyományos népi kultúrát bemutató tájházak, gasztronómiai rendezvények, kézműves vásárok.

Az idegenforgalmi látványosságok, szolgáltatások és a kulturális programok összekapcsolásának, valamint a határon átnyúló kezdeményezéseknek az egyik tanulságos példája a Gömör-Tornai Fesztivál története.

Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatósága (ANPI)

a két érintett községgel együttműködve 1998-ban rendezte meg első alkalommal az Aggteleki-Jósvafői Hagyományőrző és Művészeti Napokat. Ebből a rendezvénysorozatból született meg 2001-re a Gömör-Tornai Fesztivál, melyhez fokozatosan egyre több környékbeli község, civil szervezet, egyházközség, vállalkozó csatlakozott. 2006-ban a Miskolci Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány és az Aggteleki Nemzeti Park ökoturisztikai osztályának munkatársai megkeresték a rozsnyói székhelyű Gömöri Ifjúsági Társaság (GIT) vezetőségét, hogy kapcsolódjanak be a fesztiválba, és koordinálják a szlovákiai programokat. Így a Gömör-Tornai Fesztivál egy kb. 20 helyszínt magába foglaló, közel 100 programot kínáló, 11 napos határon átnyúló nyári rendezvényt vált, mely fontos szerepet játszott a kulturális egység megerősítésében, a térségi kapcsolatok újjáélesztésében, a régió vérkeringésének felpezsdítésében. A fesztivál meghatározó eleme maga a helyszín, fő célja az igényes kultúra közvetítése, az építészeti és tárgyi örökség bemutatása, a helyi szokások, hagyományok, gasztronómia felélevenítése és népszerűsítése. Ily módon szeretnék elősegíteni a perifériára szorult régió apró falvainak megkapaszkodását, fenntartható fejlődését.

Az évek során a magyarországi oldalról fesztiválpartnerre, illetve helyszínné vált Égerszög, Tornabarakony, Hidvérgardó, Tornakápolna, Trizs, Gömör-szőlős, Imola, Ragály, Szögliget, Szinpetri, Szuha-fő, a szlovákiai oldalról Rozsnyó, Krasznahorkaváralja, Betlér, Várhosszúrét, Torna, Szádelő, Gömörhorka, Dernő, Szilice és Áj. A fesztivál magyarországi koordináló szervezete az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatósága, a szlovákiai pedig a Gömöri Ifjúsági Társaság lett. Kezdeményezésükre minden évben többször is találkoztak a partnerek, akik együttműködési szerződés írtak alá. Ebben kötelezték magukat, hogy programjaikat a közösen elfogadott kritériumrendszer alapján nevezik be a fesztiválba. A találkozók során állt össze az adott év fesztiválprogramja, illetve annak kiértékelése (látogatottság, sikerek, felmerülő nehézségek, javaslatok stb.). A koordináló szervezetek saját rendezvényeik mellett vállalták a partnerekkel való kapcsolattartást, a találkozók megszervezését, a közös marketinget és reklámot (sajtómegjelenés, weboldal, plakátok, szóróanyagok, trikók, egyéb arculati elemek), a pályázatok kidolgozását, lebonyolítását és elszámolását. Az évek során nagyon sok for-

rás támogatta a fesztivált: Globális Környezeti Alap (GEF), a Visegrádi Alap, a Nyitott Társadalomért Alapítvány, Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma, Kassai Megyei Önkormányzat, Szlovák Köztársaság Kormányhivatala, Közép-európai Alapítvány (CEF), a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat és különböző turisztika fejlesztési pályázati programok. A partnerek tagjai sok-sok önkéntes munkát, a helyi önkormányzatok és vállalkozók résztámogatásokat adtak mindehhez.

A fesztivál egyik alap gondolata a kulturális sokféleség: helyet kaptak benne a régió természeti kincsei, kulturális öröksége, színvonalas művészeti programok. Szólni kívánt a helyi lakossághoz és az idelátogató turistákhoz is. A legkülönbözőbb művészeti ágak neves képviselőit hozta el a térségbe, ugyanakkor a helyiek számára is bemutatkozási lehetőséget nyújtott. Ennek szellemében a fesztivál programja valóban minden évben gazdag volt, szerepeltek komolyzenei, népzenei, jazz és régizenei koncertek, hagyományőrző együttesek, kézműves bemutatók és vásárok, játszóházak, gasztronómiai programok, kiállítások, színházi előadások, gyermekprogramok, barlangi, kerékpár- és gyalogtúrák, filmvetítések, könyvbemutatók, környezetvédelmi ismeretterjesztő programok stb. A jelentős munkanélküliséggel küzdő régióban lényeges szempont volt, hogy a fesztiválprogramok többsége ingyenes vagy kedvezményes volt.

*A fesztivál pillanatai
Momenty z festivalu*

A szlovákiai oldal bekapcsolásával fontossá vált a hosszú évtizedekre elszakított régió kapcsolatainak újraélesztése, az emberek közelebb hozása egymás-

hoz. Hagyománnyá vált, hogy a fesztivál nyitó, illetve záró rendezvényének helyszíne váltakozott a két ország között, valamint a partnerek éves találkozóit is váltakozó helyszíneken szervezték. A koordináló szervezetek, az ANPI és a GIT által a fesztiválidőszakon kívül szervezett további közös programok – tanulmányutak, kirándulások, képzés – szintén az együttműködés erősítését szolgálják.

Mint már említettük, a fesztivál 10 éve alatt lassan kinőtte saját kereteit. Elsősorban időben – gyakran torlódott a program, párhuzamosan több helyszínen is zajlottak az események. Egy idő után felvetődött a fesztivál bővítése. A partnerek és helyszínek megnövekedett száma miatt megszorodtak a feladatok, és azokat a két szervező már nem bírta ellátni. Szükségessé vált a résztvevők aktívabb bevonása. A sokáig fennálló szereposztás miatt azonban a partnerek „elkényelmesedtek”. Nehézkes volt a feladatok elosztása és a közös felelősségvállalás átvittele a gyakorlatba. A megváltozott helyzet (a fesztivál terjedelme, a partnerek száma, a gazdasági válság, a koordinátorok emberi és anyagi kapacitása, a résztvevők passzivitása, kommunikációs nehézségek stb.) stratégiai tervezést kívántak. A fesztivált szervező partnerek mindebben egyetértettek, de érdemi előrelépés nem történt. Átalakítására azután került sor, hogy az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság élén változás történt, és az új vezetés nem kívánta tovább koordinálni a fesztivált.

lő programfüzér keletkezett, mely összegyűjti és egy név alatt, közös arculati elemek segítségével népszerűsíti a bekapcsolódó rendezvényeket. Nagyrészt ugyanazok a résztvevő partnerek, helyszínek, azonosak az eredeti célok és megmaradtak a fesztivál fennállása idején elvarratlan szálak, problémák is. A Gömör-Tornai Nyár jövője a szervező partnerek kezében van. Amennyiben nem vesznek részt a közös feladat- és felelősségvállalásban, egy követhető jövőkép, stratégia kialakításában, a rendezvény megszűnhet. Körvonalazódik a Gömör-Tornai Korlátolt Felelősségű Területi Együttműködési Csoportosulás (Gömör-Tornai EGTC) megalakulása, mely új lendületet adhat a kezdeményezésnek. A megszilárdult intézményi háttér lehetőséget nyithat most már a CBC-programok pályázására is, ha megfelelő lesz az anyagi háttér az utófinanszírozáshoz. A rendezvény-sorozat szervezőinek csapata a Gömör-Tornai Térségi Programok Egyeztető Fóruma néven működik együtt tovább. A nehézségek leküzdése után akár egész évet felölelő rendezvénysorozattá alakulhat át a Gömör-Tornai Nyár. Az itt összegyűjtött tapasztalatok, kapcsolatrendszer, helyismeret jó alapot biztosít további határon átnyúló kezdeményezésekhez.

Prékop Ivett

*A fesztivál pillanatai
Momenty z festivalu*

2011-től a fesztivál szervezői Gömör-Tornai Nyár néven folytatják tovább a rendezvénysorozatot. Tulajdonképpen az egész idegenforgalmi idényt felöle-

„Festival kultúrnej rozmanitosti“ Cezhraničná spolupráca na území Gemersko- -turnianskeho krasu v oblasti kultúry

V nasledujúcom článku chceme predstaviť históriu jedného cezhraničného partnerstva, ktorá síce nikdy nebola financovaná zo zdrojov CBC, predsa môže byť zaujímavá pre našich čitateľov. Je málo takých príkladov spolupráce, ktoré by fungovali – napriek zmenám okolností - tak dlho a efektívne.

Gemersko-turniansky kras sa rozprestiera v prihraničnej oblasti Maďarska a Slovenskej republiky, rozloha tohto územia je cca. 600 km². Gemersko-turniansky kras je spoločným pomenovaním geografickej jednotky, ktorá sa na slovenskej strane hraníc nazýva Slovenský kras, a na maďarskej strane Aggtelecký kras. Územie síce rozdeľuje štátna hranica, ale z hľadiska geologického, geografického, i kultúrno-historického je jednou územnou jednotkou. Jaskynný svet NP Aggtelek a NP Slovenský kras boli v roku 1995 spoločne zaradené do zoznamu Prírodného dedičstva UNESCO.

Regióny, v ktorých sa nachádzajú dva susedné národné parky, patria v oboch štátoch medzi najzostalejšie regióny. Skoro jediným východiskom pre tieto regióny ostal CR a rozvoj s ním súvisiacich služieb. Dotknuté mimovládne organizácie a inštitúcie prišli na to, že len spoločne môžu dosiahnuť svoje vytýčené ciele. V období európskej integrácie bolo samozrejmosťou vzájomné otváranie prihraničných oblastí, a k spolupráci napomáha i spoločný jazyk a kultúrno-historické pozadie. Na slovenskej strane tohto územia sa nachádza mesto Rožňava, obce okresu Rožňava a časť okresu Košice-okolie, kým na maďarskej strane sa nachádzajú hlavne dediny, väčšie mesto - ktoré by mohlo byť prirodzeným centrom tohto územia – sa tu nenachádza.

Gemersko-turniansky kras je hodnotným chráneným územím, jeho flóra a fauna sú jedinečne bohaté. Na území sa nachádza viac ako 1000 jaskýň, široká paleta rôznych nadzemných krasových útvarov, a žije tu i mnoho endemických druhov živočíchov i rastlín. Územie sa môže pýšiť s takými pokladmi, ako sú aggtelecká jaskyňa Baradla, kvapľová jaskyňa Domica, Gombasecká kvapľová jaskyňa, Silická ľadnica, Zádielska tiesňava atď. Kultúrno-historické pamiatky regiónu sa stali tiež značnými turistickými cieľmi, ako napríklad hrad Krásna Hôrka, Kaštieľ Andrássyovcov v Betliari, stredoveké námestie Rožňavy, gotické kostoly so stredovekými stenomaľbami, ruiny Turnianskeho hradu atď. Náučné chodníky, cyklotrasy, múzeá, galérie, kultúrne programy, tábory, festivaly, a vlastivedné múzeá predstavujúce tradičnú ľudovú kultúru, gastronomické podujatia i remeselnícke jarmoky znamenajú pre turistov navštevujúcich tento región ďalšie možnosti na odpočinok a zábavu.

História Gemersko-turnianskeho festivalu je poúčnym príkladom prepojenia turistických pozoruhodností, služieb, kultúrnych programov a cezhraničnej spolupráce.

Správa NP Aggtelek v spolupráci s dvoma dotknutými obcami organizovala po prvýkrát v roku 1998

Dni zachovania tradícií a umení obcí Aggtelek a Jósvalf. Z tejto série podujatí sa zrodil v roku 2001 Gemersko-turniansky festival, ku ktorému sa postupne pripojilo stále viac miestnych samospráv, MVO, cirkevných zborov a podnikateľov z okolia. V roku 2006 pracovníci Nadácie ekologického inštitútu pre udržateľný rozvoj v Miskolci (Miskolci Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány) a Správy NP Aggtelek oslovili členov predsedníctva Gemerského mládežníckeho spolku - Gömöri Ifjúsági Társaság (GIT), aby sa zapojili do festivalu a koordinovali programy na slovenskej strane. A tak sa z Gemersko-turnianskeho festivalu stala letná, 11-dňová cezhraničná séria podujatí, ktorá sa skladala z takmer 100 programov, konala sa v 20 obciach, a ktorá zohrávala dôležitú rolu v oblasti posilnenia jednoty v oblasti kultúry, v znovu oživení regionálnych vzťahov a „krvného obehu“ regiónu. Rozhodujúcou súčasťou festivalu je aj samotné miesto konania. Jeho hlavným cieľom je sprostredkovanie kvalitných kultúrnych predstavení, prezentácia stavaného dedičstva, oživenie a propagácia miestnych zvykov, tradícií, gastronómie. Takýmto spôsobom chcú napomáhať k trvalo udržateľnému rozvoju malých dedín upadajúceho regiónu.

Momenty z festivalu
A fesztivál pillanatai

Počas uplynulých rokov na maďarskej strane sa stali festivalovými partnermi, alebo miestami podujatia obce Égerszög, Tornabarakony, Hidvégdó, Tornakápolna, Trizs, Gömörzölös, Imola, Ragály, Szögliget, Szinpetri, Suhafő; na slovenskej strane to boli Krásnohorské Podhradie, Betliar, Krásnohorská Dlhá Lúka, Turňa nad Bodvou, Zádiel, Gemerská

Hôrka, Drnava, Silica, Drienovec, Háj a mesto Rožňava. Koordinujúcim subjektom v MR sa stala Správa NP Aggtelek, a v SR GIT. Na ich podnet sa festivaloví partneri stretávali aj viackrát ročne a svoj záujem o účasť na organizovaní festivalu vyjadrili podpísaním zmluvy o spolupráci, v ktorej sa zaviazali, že svoje programy registrujú do scenára festivalu na základe spoločne prijatého systému kritérií. Na týchto stretnutiach sa kompletizoval program festivalu, resp. po jeho ukončení jednotliví partneri prezentovali výsledky súvisiace s realizáciou svojich podujatí (návštevnosť, úspechy, vyskytujúce sa ťažkosti, návrhy atď.). Koordinujúce organizácie popri realizácii svojich programov vykonávali tieto úlohy: kontakt s partnermi, organizovanie stretnutí, spoločný marketing a reklama (zabezpečenie mediálneho priestoru, prevádzka web stránky, plagáty, letáky, tričká atď.), príprava, realizácia a vyúčtovanie projektov. Počas uplynulých rokov bol festival podporený z rôznych zdrojov: *Globálny environmentálny fond (GEF)*, *Medzinárodný vyšehradský fond*, *Stredoeurópska nadácia*, *Nadácia pre otvorenú spoločnosť*, MK SR, Košický samosprávny kraj, Úrad vlády SR, Szülőföld Alap (MR), Župa Borsod-Abaúj-Zemplén a rôzne grantové programy podporujúce rozvoj CR. Členovia partnerských subjektov k tomu pridali nespočetné množstvo dobrovoľne odpracovaných hodín, a miestne samosprávy i podnikateľské subjekty podporili iniciatívu aj so svojim finančným kapitálom. Partneri sa nikdy nepokúsili uchádzať sa o grant z programu podporujúceho rozvoj cezhraničnej spolupráce pre hraničný úsek Slovenskej republiky a Maďarska, nakoľko z administratívneho hľadiska považovali toto za veľmi zložité a nedisponovali s dostatočným kapitálom na predfinancovanie týchto projektov.

Základnou myšlienkou festivalu bola kultúrna rôznorodosť: dostali v ňom priestor prírodné hodnoty i kultúrne dedičstvo regiónu a kvalitné umelecké programy. Festival oslovil miestne obyvateľstvo i prichádzajúcich turistov. Organizátori pozvali renomovaných predstaviteľov najrôznejších umeleckých žánrov, a popritom poskytli priestor na predstavenie sa i miestnym umelcom. V tomto duchu bol program festivalu každý rok veľmi pestrý, vystúpili folklórne súbory, konali sa koncerty vážnej, ľudovej, jazzovej i historickej hudby, remeselnícke dni a jarmoky, hravé dielne, gastronomické programy, výstavy, divadelné

predstavenia, detské programy, jaskynné-, pešie- i cyklotúry, premietanie filmov, krsty kníh, environmentálne programy atď. V regióne s vysokou mierou nezamestnanosti bolo dôležitým aspektom i to, že väčšina programov festivalu bola bezplatná alebo zľavnená.

Zapojením sa slovenskej strany do spolupráce sa festival stal dôležitým prvkom znovu oživenia kontaktov medzi obyvateľstvom, samosprávami a podnikateľskými subjektmi, ktoré žijú resp. pôsobia v regióne, ktorý bol rozdelený na dlhé desaťročia. Stalo sa tradíciou, že úvodné, resp. záverečné podujatia festivalu sa striedali medzi slovenskou a maďarskou časťou regiónu, podobne sa organizovali aj stretnutia partnerov. Koordinujúce organizácie, Správa NP Aggtelek a GIT usporadúvali podujatia – exkurzie, výlety, školenia – aj mimo festivalovej sezóny, ktoré tiež mali posilňovať spoluprácu.

*Momenty z festivalu
A fesztivál pillanatai*

Ako sme už spomínali, festival sa počas svojej desaťročnej histórie pomaly rozrástol, často sa stalo že v rovnakom čase sa konalo súbežne viac programov na viacerých miestach. Začala sa debata o rozšírení festivalu. Kvôli nárastu počtu partnerov a miest podujatí narástol aj počet úloh, ktoré dvaja koordinátori už nezvládali plniť. Bolo potrebné aktívnejšie zapojenie ostatných partnerov. Partneri sa ale stali pohodlnými, lebo dovtedy nikto od nich nežiadal takéto obete. Ťažko sa zrodilo rozdelenie kompetencií medzi partnermi a uvedomenie si spoločnej zodpovednosti za ich plnenie. Zmena situácie (predĺženie festivalu, počet partnerov, hospodárska kríza, ľudské a finančné zdroje koordinátorov, pasivita účastníkov, komunikačné ťažkosti atď.) si vyžadovala strategické

plánovanie. Organizátori festivalu s tým súhlasili, ale problémy sa neriešili. Reštrukturalizácia sa začala až po tom, čo nastala personálna zmena na čele Správy NP Aggtelek a nové vedenie už nebolo ochotné ďalej koordinovať festival.

Od roku 2011 festivaloví partneri organizujú najväčšiu sériu podujatí pod názvom Gemersko-turnianske leto. Z festivalu sa stala séria programov, ktorá trvá počas celej letnej turistickej sezóny, združuje a pod jedným spoločným menom, propaguje zapájajúce sa podujatia v regióne. Štruktúru podujatia tvoria väčšinou tí istí partneri, miesta programov i pôvodné ciele ostali nedotknuté, a ostali aj problémy zdedené ešte z dôb festivalu. Budúcnosť Gemersko-turnianskeho leta je v rukách všetkých partnerov. Ak sa nezapoja do plnenia spoločných úloh, vypracovania reálnej stratégie a nevedomia si svoju spoločnú zodpovednosť, tak podujatie môže zaniknúť. Rysuje sa založenie Gemersko-turnianskeho zoskupenia územnej spolupráce (Gemersko-turnianske EGTC), čo môže dať nový rámec aktivitám. Skupina organizátorov série podujatí pôsobí ďalej pod názvom Koordináčne fórum Gemersko-turnianskych oblastných programov. Po prekonaní zdedených ťažkostí, s dostatočným množstvom elánu a aktívnou spoluprácou sa Gemersko-turnianske leto môže stať úspešným, a môže sa pretransformovať aj na celoročnú sériu podujatí, resp. tu nazhromaždené skúsenosti a miestne poznatky môžu tvoriť základ pre ďalšie cezhraničné iniciatívy.

*„Nem elég civilként tiltakozni,
valamit le is kell rakni az
asztalra”*

Az Ipoly-völgy érték- központú fejlesztéséért

Ez a projekt 20 éve kezdődött. 1992-ben döntött úgy hét elkötelezett természetvédő, hogy az Ipoly folyó 5150 km²-es vízgyűjtő területének integrált és értékvédő fejlesztésébe kezd. A korábban nagyon szigorúan őrzött határok fokozatos megnyílása egy példaértékű partnerségi hálózat kialakulását és közel félszáz sikeres projekt megvalósítását eredményezte. De a Wollent József által megálmodott és ma már a lányával, Wollent Idával közösen menedzselte program ennél is jóval többet jelent: egy egészen új szemléletű, határon átnyúló térségi fejlesztés kereteit sikerült lerakni.

Az Ipeľská únia - Ipoly Unió (hivatalos nevén az Ipoly Völgye Környezetvédelmi és Kulturális Egyesület; *Ochranárske a kultúrne združenie Poiplia*) egy igazi, példaértékű civil szerveződés. Nem politizál, mégis sikeresen befolyásolja a döntéshozók munkáját, nem vállalkozás, mégis eurómilliókat hozott a térségnek, és eközben közvetlen kapcsolatban áll a lakossággal, segíti a helyi kezdeményezéseket, és egyben európai szinten is elismert szakmai szereplője a természetvédők világának.

Az egyesület 1992-ben alakult meg azzal a céllal, hogy az Ipoly folyó még érintetlen területeit védje a lehetséges károktól, a roncsolt táji értékek esetében pedig segítse a revitalizációt. Ezeket a célokat nyilvánvalóan nem lehet elérni, ha valaki csak az egyik partra koncentrálna a tevékenységét, ezért ele-

*A szeszélyes Ipoly völgye
Vrtošivé údolie Ipl'a*

ve két párhuzamos egyesület alakult a szlovák és a magyar oldalon, amelyek szoros együttműködésben kezdtek hozzá a teljes vízgyűjtő-területet érintő munkához.

A tevékenység természetvédelmi megalapozottságú, de a szereplők egységes kultúrtájként tekintenek a folyóvölgyre, amelynek nem csak a védelmét, de fenntartható fejlesztését, a kulturális hagyományok megőrzését és a megélhetés biztosítását egyaránt célul tűzték ki. Az már a kezdetektől fogva világos volt, hogy a döntéshozók, a politikum meggyőzése nélkül ezek a célok nem érhetőek el. Ezért az egyesület négy pilléren építette tevékenységét: a politikai döntések befolyásolása érdekében egyrészt szakmailag megalapozott, magas színvonalú kutatási-fejlesztési dokumentumokat készít (készített), és ilyen projekteket valósít meg, amelyhez másrészt biztosítja a társadalmi támogatottságot, végül: ennek érdekében széles körű információs tevékenységet folytat.

Az egyesület aktívan kapcsolódott be a Duna-Ipoly Nemzeti Park (DINP) kialakításába. Az 1994-

ben elindult előkészítő munka során értesültek arról, hogy a magyar félnek nincs forrása az Ipoly középső és felső folyásának természetvédelmi szempontból történő megkutatására. Ekkor a holland környezetvédelmi minisztériumtól elnyert támogatásból a szükséges kutatásokat az Ipoly Unió végeztette el. Ennek köszönhetően került a DINP fennhatósága alá a Parassapuszta és az Ipolyszögi-égerláp közötti Ipoly menti terület.

*A vizet a nap melegíti a látogatóközpontban
V návštevničkom centre zohrievajú vodu pomocou slnečnej energie*

Ugyancsak holland támogatással végezte el az egyesület ezt a munkát a szlovák oldalon is 2000–2001-ben, amelynek eredményeként sorolták be a Tesmak és Ipolynagyfalu közötti legelőket, vizes élőhelyeket a Ramsari egyezmény hatálya alá. További 3 nemzeti szintű, 4 kisebb kiterjedésű terület pedig helyi védettséget, illetve Natura 2000-es besorolást kapott.

Jelenleg egy délkelet-európai ETE-pályázatban készül el a Rizsföldek, az említett legelők és vizes élőhelyek részét képező országos jelentőségű természetvédelmi terület integrált kezelési terve, a vízháztartás visszaállítása érdekében. A folyó gyakorlati védelmét segítette az a Phare CBC-pályázat, amelyet 2004–2005-ben a váci székhelyű Magosfa Alapítvánnyal közösen valósítottak meg, és amely a folyóvíz illegális hulladéklerakóit tártá fel. Azóta a Magosfa rendszeresen takarítja a folyót, de az Ipoly Unió is kitakarította a Martonka nevű NATURA 2000-es területet, és folyamatosan gondozza a Ramsari mocsarat is.

Az egyesület kezdeményezésére indult el 1994-

ben az Ipoly Szabadegyetem, amelyet négyéves története során 110-en végeztek el. A szabadegyetem eredeti célja az volt, hogy a régióban élőkkel a határ mindkét oldalán megismertessék a folyóvíz értékeit és azok megvédésének eszközeit. A program négyéves története során azonban közel 80 diplomamunka is született, amelyek későbbi projektek szakmai háttereként szolgáltak. Hasonlóan eredményes az egyesület részvétele a Leonardo programban, amelynek keretében régészeti ásatásokat, tanösvények megtervezését, kitáblázását végezték el a Nyugat-Európából érkező szakértők és diákok. Mára egy 13,5 km hosszú tanösvény segítségével lehet megismerni a lápi világot, ami Ipolyság térségének legjelentősebb turisztikai attrakciója lett. Nem véletlen, hogy az egyesület legújabb (megvalósítás alatt álló) projektje a tanösvény mintegy 7–8 km-es bővítését célozza. A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóságával közös magyar-szlovák pályázat révén ezen kívül egy állandó kiállítás nyílik az Ipoly Unió Jégmadár oktató, látogató- és konferenciaközpontjában a régió természeti értékeiről, de turisztikailag összekapcsolják a magyar és a szlovák oldali tanösvényeket is.

*Látogatók a Páskom-legelő tanösvényen
Návštevniční naučného chodníka „Páskom-legelő”*

Magának a központnak a kialakítására egy másik magyar-szlovák projekt jóvoltából kerülhetett sor. Az *Ipoly völgye és a Duna-Ipoly Nemzeti Park északkeleti kapuja* címet viselő pályázat keretében sikerült az egykori úttörőtábor romjaiból egy regionális ökoturisztikai centrum alapjait lerakni. Maga a tábor 1963-ban létesült, de a 80-as évekre elavult, ezért 1988-ban lebontották, és 1989-ben kezdtek hozzá az újjáépítéséhez. A rendszerváltás az építkezést

megakasztotta, így 2004-ben az egyesület egy romos épületkomplexumot vásárolt meg, egy dzsungel közepén. Más talán nem is látott volna fantáziát a létesítményben, de Wollent József mindig is szerte a kihívásokat.

A központ fejlesztésére a Phare CBC-programban kétszer, az Interreg IIIA HUSKUA-programban egyszer pályáztak sikertelenül, de nem adták fel. 2009-ben végül az ETE magyar-szlovák CBC-kiírásra a DINP-vel közösen benyújtott pályázat lehetővé tette, hogy a romos központi épület Smidt Tamás tervei szerint megújulhasson. A pályázat keretében a szerkezeti, gépészeti, higiéniai és esztétikai munkák mellett az irodák és egy 80 fős konferenciaterem kialakítására került sor. Az építkezés idején jelent meg az Ekopolis Alapítvány felhívása napkollektorok elhelyezésére, és a sikeres pályázatnak köszönhetően a központ vízének melegítését ma egy 10 m²-es kollektor segíti.

*Madármegfigyelő hely a ramsari területen
Pozorovanie vtákov na území Ramsar*

Ugyanebből a pályázatból létesült a magyar oldalon a dejtári *Páskom-legelő* tanösvény, és épült meg két madármegfigyelő torony is.

Jórészt önkéntes munkából azóta megújultak a szálláshelyként szolgáló faházak is. Kettő közülük már teljesen elkészült, összesen 24 fő elszállásolását téve lehetővé. További háromban még a fürdőszobák kialakítása van hátra, de tervezik a téliesítést is: a jelenleg üzemelő (szintén pályázati támogatásból kialakított) infrafűtés mellett szükség lesz a szigetelés megújítására is. A nyaranta érkező Leonardo-programos kutatók és diákok már most is itt töltik

az éjszakákat.

Szintén a legutolsó magyar-szlovák CBC-kiíráson járt sikerrel az a turisztikai projekt (HUSK/1101/1.3.1/0072), amelynek jóvoltából a Duna-Ipoly Nemzeti Park négy kapuját alakítják ki a partnerek (Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös; Magosfa Alapítvány, Vác; Kozárdért Alapítvány, Kozárd; Ipoly Unió, Ipolyság). A látogatóközpontban az uniós előírásoknak megfelelő 80 fős konyha létesül, és így alkalmassá válik a nagyobb rendezvények, turistacsoportok fogadására is. A szolgáltatási spektrum magában foglalja a terepi vezetést, a terepi vezetők képzését, az erdei iskolai, családi és egyéni programokat, a régió kulturális, gasztronómiai örökségének bemutatását, valamint a kapcsolódó programok megszervezését.

A fejlesztések azonban nem állnak meg. A tervekben szerepel még egy szabadtéri színpad, egy sportpálya és piknikező helyek kialakítása, de a 1,5 hektáros telek kerítését is fel kell újítani. Van még tennivaló hát bőven.

És ami az Ipoly-völgyet illeti, az élet ott sem állt meg. Az egyesület 1994 óta szorgalmazza az Ipolyhidak és az Ipoly-völgyi vasút rekonstrukcióját. Ezek révén a társadalmi és gazdasági kapcsolatok élénkíthetőek, és a jelenlegi pontszerű, de magas fokú környezetterhelés is egyenletesebben osztható meg a térségben. A fejlesztések szükségességére kiadványok, rendezvények segítségével, szimbolikus vonatozással (a hiányzó 6 km-es pályaszakasz végiggyaloglásával) próbálják felhívni a figyelmet, de konkrét lobbitevékenységet is folytatnak.

Az egyesület első pályázatát 1993-ban nyerte az U.S. Peace Corpsnál: 3 800 koronát kaptak. Jelenleg egymással párhuzamosan 5 projektet menedzselnek, melyek összértéke meghaladja a 800 ezer eurót. De a beruházásoknál sokkal fontosabb az a kevésbé látványos munka, amelynek révén az Ipoly-völgy két partján élők társadalmi integrációjáért tettek az elmúlt évtizedekben. A gondos gazda módjára segítik és népszerűsítik a kis helyi kezdeményezéseket, erősítik az emberi kapcsolatokat, miközben egyszerre járulnak hozzá a természeti és kulturális örökség megőrzéséhez és a megélhetési feltételek javításához. Mindezt a határ mindkét oldalán.

„Nestačí protestovať len ako civilné objekty, musíte dať niečo aj na stôl“

Pre vývoj založený na hodnote údolia Iplá

Tento projekt sa začal pred 20 rokmi. Siedmi zaničení ochranári sa v roku 1992 rozhodli, že odštartujú integrovaný rozvoj povodia Iplá o rozlohe 5 150 km², zameraný na zachovávanie hodnôt. Postupné otvorenie predtým prísne strážených hraníc malo za následok vytvorenie príkladnej partnerskej siete a implementáciu takmer päťdesiatich úspešných projektov. Avšak program, ktorý vysníval József Wollent a dnes už manažuje spolu so svojou dcérou, Idou Wollent, znamená omnoho viac: podarilo sa vytvoriť rámce cezhraničného územného rozvoja, pre ktorý je príznačný úplne nový zorný uhol.

Ipeľská únia - Ipoly Unió (oficiálny názov je *Ochranárske a kultúrne združenie Poiplia - Ipoly Völgye Környezetvédelmi és Kulturális Egyesület*) je ozajstnou a vzorovou občianskou iniciatívou. Nepolitizuje, predsa úspešne ovplyvňuje činnosť rozhodovateľov, nie je podnikateľským subjektom, predsa priniesla milióny eur do regiónu, a popri tom má bezprostredné kontakty s obyvateľstvom, napomáha lokálne iniciatívy a zároveň je uznávaným aktérom environmentálnej scény aj v európskom meradle.

Združenie vzniklo v roku 1992 s cieľom chrániť ešte nedotknuté územia Iplá pred možnými škodami a v prípade poškodených hodnôt kraja sa zameralo na ich revitalizáciu. Tieto ciele sa určite nedajú dosiahnuť, ak niekto sústreďuje svoju činnosť iba na jeden breh, preto už pôvodne vznikli dve paralelné združenia na slovenskej a maďarskej strane, ktoré práce týkajúce sa celého povodia začali v úzkej kooperácii.

Základy ich činnosti tvoria ochranárske aktivity, avšak aktéri vnímajú údolie rieky ako jednotnú kul-

túrnu krajinu, preto sa nezameriavajú len na jeho ekologické problémy, ale medzi ich cieľmi má rovnako veľkú váhu aj udržateľný rozvoj údolia, zachovanie jeho kultúrnych tradícií a zabezpečenia živobytia miestneho obyvateľstva. Už od vzniku združenia bolo jasné, že bez presvedčenia rozhodovateľov a politických činiteľov tieto ciele sa nedajú dosiahnuť. Preto sa činnosť organizácie zakladá na štyroch pilieroch: v záujme ovplyvnenia politických rozhodnutí jednak

*Pozorovateľská veža v obci Dejtár
A dejtári megfigyelő torony*

vypracúva (objednáva) odborne fundované, vysoko kvalitné výskumné a vývojové dokumenty a implementuje takéto projekty. K týmto na druhej strane zabezpečuje aj spoločenskú podporu a nakoniec: poskytuje a šíri informácie v čo najširšom kruhu.

Združenie sa aktívne zapojilo do zriaďovania

Národného parku Dunaj – Ipeľ. Počas prípravných prác začatých v roku 1994 sa dozvedeli o tom, že maďarská strana nemá zdroje potrebné na ekologické preskúmanie stredného a horného toku Ipľa. Vtedy dala potrebné výskumy vykonať Ipeľská únia z podpory získanej od holandského ministerstva ochrany životného prostredia. Vďaka tomu sa začlenilo do Národného parku Dunaj – Ipeľ územie pozdĺž Ipľa medzi obcou Parassapuszta jelšovou mokraďou pri Ipolyszögu.

Združenie taktiež za holandskej pomoci vykonalo v rokoch 2000–2001 rovnakú prácu na slovenskej strane, v dôsledku toho zaradili pasienky a vodné biotopy medzi Tešmákom a Veľkou Vsou nad Ipľom pod účinnosť Ramsarského dohovoru. Ďalšie 3 územia sa stali chránenými na národnej úrovni, 4 menšie lokality sa dostali pod miestnu ochranu, resp. boli kvalifikované ako územia Natura 2000.

Tabule pri náučnom chodníku
A tanösvény táblái

V súčasnosti sa v rámci programu európskej územnej spolupráce pre juhovýchodnú Európu pripravuje plán integrovaného riadenia Ryžoviska, spomínaných pasienok a vodných biotopov tvoriacich súčasť chránenej krajinskej oblasti, v záujme nápravy vodného režimu. Praktickej ochrane rieky slúžil projekt v rámci Phare CBC, ktorý v rokoch 2004–2005 implementovali spolu s nadáciou Magosfa so sídlom vo Vacove (Vác), ktorý zmapoval nelegálne skládky odpadu v údolí rieky. Odvtedy Magosfa pravidelne čistí rieku, ale aj Ipeľská únia vyčistila územie Martonka zaradené do kategórie NATURA 2000, resp. sa pravidelne stará aj o ramsarský močiar.

Z iniciatívy združenia odštartovala v roku 1994 Ipeľská slobodná univerzita, ktorú počas jej štvorročnej existencie absolvovalo 110 záujemcov. Pôvodným cieľom slobodnej univerzity bolo oboznámiť obyvateľov regiónu na oboch stranách hraníc s hodnotami Poiplia a nástrojmi ich ochrany. Počas

štvorročnej histórie programu sa však zrodilo aj takmer 80 diplomových prác, ktoré slúžili ako odborné pozadie neskorších projektov. Podobne úspešná je účasť združenia v programe Leonardo, v rámci ktorého uskutočnili experti a študenti prichádzajúci zo západnej Európy archeologické vykopávky, projektovanie náučných chodníkov a osadenie informačných tabúl. Dnes sa svet mokrade môže spoznávať prostredníctvom náučného chodníka dlhého 13,5 km, čo je zároveň aj najvýznamnejšou turistickou atrakciou oblasti Šiah. Nie náhodou sa zameriava najnovší projekt združenia (vo fáze implementácie) na rozšírenie náučného chodníka o takmer 7–8 km. Vďaka spoločnému maďarsko-slovenskému projektu podanému s Riaditeľstvom Národného parku Dunaj – Ipeľ sa okrem toho otvorí stála výstava o prírodných hodnotách regiónu v školiacom, návštevníckom a konferenčnom centre Ipeľskej únie Rybárík riečny, ale náučné chodníky na slovenskej a maďarskej strane navzájom prepoja aj turisticky.

K vybudovaniu samotného centra došlo vďaka ďalšiemu maďarsko-slovenskému projektu. V rámci programu *Poiplie a severovýchodná brána Národného parku Dunaj - Ipeľ* sa na ruinách niekdajšieho pionierskeho tábora podarilo položiť základy regionálneho ekoturistického centra. Samotný tábor vznikol v roku 1963, ale v 80-tych rokoch už bol zastaraný, preto ho v roku 1988 zbúrali a obnova sa začala v roku 1989. Po prevrate však stavebné práce prestali, takže združenie v roku 2004 odkúpilo zruinovaný komplex budov v strede džungle. Možno nikto iný by sa nebol oduševňoval za tento objekt, ale József Wollent mal vždy rád výzvy.

Ich projekt na rozvoj centra neuspel dvakrát v programe Phare CBC a raz v programe Interreg IIIA HUSKUA, ale nevzdali sa. Nakoniec v roku 2009 spoločný projekt s Riaditeľstvom Národného parku Dunaj – Ipeľ podaný na maďarsko-slovenskú výzvu európskej územnej spolupráce CBC umožnil, aby sa schátraná centrálna budova mohla obnoviť podľa plánov Tamása Smidta. V rámci projektu popri konštrukčných, strojárenských, hygienických a estetických prácach došlo aj k vytvoreniu kancelárií a 80-miestnej konferenčnej sály. Počas stavebných prác bola vyhlásená výzva Nadácie Ekopolis na osadenie slnečných kolektorov, a vďaka úspešnému projektu ohrev vody v centre podporuje kolektor

s plochou 10 m².

Z rovnakého projektu vznikol v obci Dejtár na maďarskej strane náučný chodník *Páskom-legelő* a boli postavené aj 2 rozhľadne na pozorovanie vtáctva.

Najmä vďaka práci dobrovoľníkov boli obnovené aj chatky slúžiace na ubytovanie. Dve sú už úplne hotové a poskytujú nocľah celkom 24 osobám. V ďalších troch ešte treba dobudovať kúpeľne a plánujú aj ich uspošobenie zimným pobytom: okrem súčasne fungujúceho infra vykurovania (ktoré bolo taktiež vytvorené za pomoci grantov) bude potrebná aj obnova izolácií. Zato výskumníci a študenti, ktorí sem v lete prichádzajú v rámci programu Leonardo, už teraz tu trávajú noci.

Takisto v poslednej maďarsko-slovenskej výzve CBC uspel turistický projekt (HUSK/1101/1.3.1/0072), prostredníctvom ktorého partneri vytvoria štyri brány Národného parku Dunaj – Ipeľ (Vysoká škola Karola Róberta, Gyöngyös; Nadácia Magosfa, Vácov; Nadácia Za Kozárd, Kozárd; Ipeľská únia, Šahy). V návštevníckom centre bude v súlade s predpismi

*Obyvatelia regiónu
A térség lakói*

Vývoj sa však nekončí. V plánoch figuruje aj vytvorenie javiska na voľnom priestranstve, športového ihriska a piknikových miest, ale je potrebná aj obnova plota areálu o rozlohe 1,5 hektára. Je teda ešte čo robiť.

A čo sa týka údolia Ipeľa, život ide ďalej aj tam. Združenie od roku 1994 prízvukuje potrebu rekonštrukcie mostov cez Ipeľ a železnice v údolí rieky. Prostredníctvom nich by ožili spoločenské aj ekonomické vzťahy, a ekologická záťaž, ktorá sa v súčasnosti prejavuje vo vysokej miere a koncentrovane na niektoré body, by sa v regióne rovnomernejšie rozdelila. Na nevyhnutnosť vývoja upozorňujú publikáciami a podujatiami, symbolickou jazdou vlakom (pričom 6 kilometrov, kde chýba trať, zdolávajú pešo), ale vyvíjajú aj konkrétnu lobingovú činnosť.

Svoj prvý úspešný projekt podalo združenie v roku 1993 na U.S. Peace Corps: dostali 3 800 korún. V súčasnosti manažujú paralelne 5 projektov, ktorých celková hodnota prevyšuje 800 tisíc eur. Avšak oveľa dôležitejšia než investície je tá menej viditeľná práca, ktorú v uplynulých desaťročiach odvedli v záujme spoločenskej integrácie obyvateľov na oboch brehoch Ipeľa. Ako starostlivý gazda pomáhajú malým miestnym iniciatívam a popularizujú ich, upevňujú medziľudské vzťahy a zároveň prispievajú aj k zachovaniu prírodného a kultúrneho dedičstva a zlepšovaniu podmienok živobytia. A to na oboch stranách hraníc.

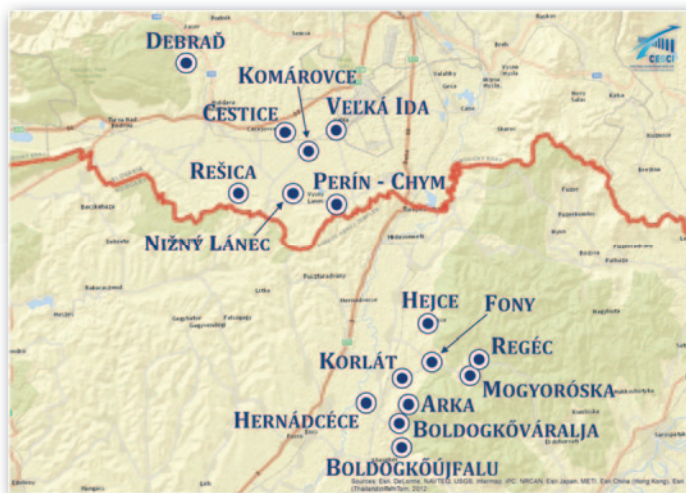

*Návštevnícke centrum Rybárik riečny
A Jégmadár látogatóközpont*

EÚ vytvorená kuchyňa pre 80 osôb, čo umožní aj usporiadanie väčších podujatí či prijímanie väčších skupín turistov. Paleta služieb zahŕňa poskytovanie vodcov do terénu, školenie terénnych vodcov, programy v rámci školy v prírode, rodinné či individuálne aktivity, prezentáciu kultúrneho i gastronomického dedičstva regiónu, ako aj organizovanie nadväzujúcich programov.

„Mindenki egyformán fontos...”

Az Abaúj Abaújban Fejlesztési Partnerség

Az egyik domb követi a másikat. A völgyekben kicsiny falvak húzódnak meg. Szinte mindegyik egy-egy középkori templomot ölel körül, némelyikben kúria, kastély is áll. A házakról lerí a rendkívüli szegénység. Amit a perifériáról tanítanak az egyetemen, az itt szemmel látható.

Pedig a vidék festői, történelmi emlékekben, szellemi hagyományokban gazdag: Rákóczi földje ez. De mindkét fővárostól rettenetesen távol esik, csak a hejcei tragédia évfordulóján jut a hivatalosságok eszébe. Vannak, akik épp ezért vállalják fel a gazdaszerepet. A miskolci Szabó házaspárral, a Vitea Alapítvány képviselőivel járjuk a vidéket, s közben kirajzolódik egy példaértékű együttműködés képe.

Az Abaúj Abaújban Fejlesztési Partnerség egy véletlennek köszönheti megalakulását. A Vidék- és Területfejlesztést Elősegítő Alapítvány (VITEA) 1998-ban kezdte meg működését. A Szabó Ferenc és Szabóné Kémeri Klára által menedzselte alapítvány elsőként a Bodrogközben kezdett határon átnyúló fejlesztésekkel foglalkozni. Működésüknek köszönhetően épült ki a Karost Bodrogszerdahellyel (Streda nad Bodrogom) összekötő közút 2006-ban. A határ két oldalán tevékenykedő önkormányzatokat 2004-ben szervezték fejlesztési partnerségbe, és ennek kedvező tapasztalataira hívta fel az abaúji polgármesterek figyelmét egy környékbeli vállalkozó.

A kezdeményezés élére a boldogkőváraljai polgármester állt, és a schengeni határnyitás éjszakáján (2007. december 21-én) Tornyosnémetiben meg is alakult a 16 települést magába foglaló Abaúji Fejlesztési Partnerség. Már a következő év nyarán együtt mutatkoztak be a testvér-települési napon Boldogkő vára alatt, a *Europe for Citizens* program

támogatásával. Ezen a napon minden szlovákiai és magyarországi önkormányzat talált magának testvér-települést. Az azóta eltelt időben pedig egymást érik a látványos fejlesztések olyan kistelepüléseken is, ahol a működési feltételek biztosítása is gondot jelentett eddig. A fejlesztések megvalósításában központi szerepet játszik a magyar-szlovák együttműködési program.

A VITEA Alapítvány által koordinált projektek közös jellemzője, hogy azok egyrészt több helyi fejlesztést integrálnak egy nagyobb keretbe, másrészt mindig túlmutatnak a konkrét pályázaton. Az *Abaúji turisztika* elnevezésű, összesen 1,4 millió euró összegű projekt keretében összesen 9 kisebb-nagyobb helyi fejlesztést valósítottak meg. Korlátan például a falu központjában, a polgármesteri hivatalként funkcionáló kúria udvarában szabadtéri színpad és rendezvényhelyszín létesült, és szabadtéri színpad épült Fónyban és Árkán is. Mogyoróskán egy elhagyott bolt épületéből II. Rákóczi Ferenc emlékházat

alakítottak ki, Regécen és Debrődön turisztikai információs iroda létesült. A partnerség területén összesen 24 közúti turisztikai információs tábla hívja fel a figyelmet a térség látnivalóira, és a láthatóságot segíti a létrehozott portál, valamint a 16 kihelyezett érintőképernyős infokioszk is. Egészen egyedi esetenként két turisztikai kisvonalat is beszereztek, amelyek főként a Boldogkő várába látogató vendégeket utaztatják a térségben.

A létrehozott rendezvényhelyszínek egy napig se álltak kihasználatlanul. Már az említett projekt keretében is helyet biztosítottak egy-egy kulturális eseménynek. 2011-ben a partnerség tagjai által létrehozott Abaúj-Abaújbán EGTC rendezvénysorozatának lebonyolításában szintén szerepet kaptak. A színpadok (és a Restén felújított művelődési ház) egyben a helyi és térségi kulturális rendezvények helyszíneiként továbbra is szolgálják a helyi közösségeket, bővítve a kulturális turizmus kínálatát.

A 2009-es CBC-kiíráson a *Kulcs a sikerhez* című pályázatuk volt sikeres. Az előzőhöz hasonló méretű projekt jóvoltából Miskolcon egy elméleti, Hejcéen egy gyakorlati képzési központot adtak át. A falu településképét is meghatározó új épületben nemcsak a hejcei alkotótábor talált helyszínt. A projekt keretében összesen 40 környékbeli vállalkozó számára adtak át széles körű ismereteket, amelyek központjában a turizmus állt. A tanfolyamok résztvevői az elméleti ismeretek elsajátítása mellett sikeres, jól működő turisztikai vállalkozásokat is meglátogattak a határ mindkét oldalán, és így a napi problémákról, azok megoldásának módjáról is megfelelő információkhoz jutottak.

A projekt részeként újult meg a rossz állapotú perényi művelődési ház, ahol nemzetközi vállalkozói konferencia- és rendezvényközpontot alakítottak ki. Itt már 2012-ben három magyar-szlovák vállalkozói konferencia megrendezésére került sor.

*A partnerség táblája minden tagtelepülésen megtalálható
Tabuľa partnerstva sa nachádza v každej združenej obci*

A jelenleg folyamatban lévő HUSK-pályázatból (*Nemzetközi oktatási hálózat kialakítása a KKV-k megsegítésére*) Restén fog bentlakásos képzési központ létesülni, a buzitai malomban pedig a malomtörténeti kiállításon kívül egy oktatótermet is kialakítanak.

S hogy miért is van szükség ennyi képzési központra? A térségben igen kedvezőtlenek a foglalkoztatási mutatók, rengeteg szociális problémával küszködnek a települések, miközben idegenforgalmi vonzerőkben bővelkedik a régió. A turisztikai ismeretek átadásával az alapítvány az alternatív jövedelemszerzési formák elterjedését is segíti. Ennél is fontosabb azonban az a módszeres építkezés, amelyre kevés példát találunk a határ mentén. Jelenleg zajlik egy nagy integrált turisztikai program előkészítése, amelynek megvalósítása elképzelhetetlen a vállalkozói szféra aktív részvétele nélkül. Ezért kap különös jelentőséget a vállalkozók felkészítése, folyamatos képzése. Így épülnek egymásra a partnerség és az EGTC közös projektjei.

Az alapítvány által működtetett partnerség néhány év alatt is látványos eredményeket mutatott fel, de a legkülönlegesebb talán az, hogy itt a polgármesterek havonta, kéthavonta találkoznak, megtárgyalják a fejlesztési elképzeléseket, a további lépéseket. Ilyenkor mindig más és más a vendéglátó: így lehet érzékeltetni, hogy mindenki egyformán fontos. A részvétel általában 90%-os, ritka a hiányzás. Az elmúlt évek fejlesztései megalapozták a kölcsönös bizalmat, amelyre a stratégiai, hosszú távú együttműködés építhető.

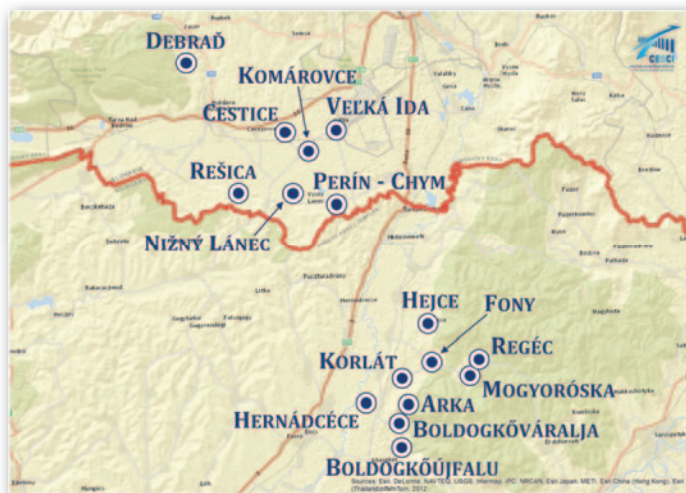
Ahogy esteledni kezd Restén, az egész napos körutazás végén, az az érzés erősödik meg az emberben, hogy valahogy így kellene megvalósítani mindenhol a vidékfejlesztést.

*Az új hejcei képzési központ
Nové vzdelávacie stredisko v obci Hejce*

„Všetci sú rovnako dôležití...“

Rozvojové partnerstvo Abov v Above

Jeden kopec ide za druhým. V dolinách sa ukrývajú drobné dedinky. Takmer každá obopína stredoveký kostol, v niektorých stojí aj kúria alebo dokonca kaštieľ. Domy nezakryjú mimoriadnu chudobu. Čo sa na univerzitách učí o periferii, tu je očividné.

Pritom krajina je akoby maľovaná, bohatá na historické pamiatky a duchovné tradície: je to krajom Rákócziho. Je však nesmierne vzdialený obom hlavným mestám, činitelia si naň spomenú len v časoch výročia leteckej tragédie pri Hejce. Nájdú sa aj takí, ktorí sa na úlohu gazdov podujímajú práve z tohto dôvodu. Po kraji cestujeme s manželským párom Szabó, predstaviteľmi Nadácie Vitea a medzitým sa pred nami črtá obraz príkladnej spolupráce.

Rozvojové partnerstvo Abov v Above môže ďakovať za svoj zrod náhode. Nadácia napomáhajúca rozvoj vidieka a územného rozvoja (VITEA) začala svoju činnosť v roku 1998. Nadácia manažovaná Ferencom Szabóm a pani Klárou sa začala venovať cezhraničným rozvojovým projektom najskôr v Medzibodroží. Vďaka ich aktivitám sa vybudovala v roku 2006 cestná komunikácia spájajúca obce Karos a Streda nad Bodrogom. Samosprávy fungujúce na oboch stranách hranice a Nadácia VITEA uzatvorili v roku 2004 Dohodu o spolupráci a založili Rozvojové partnerstvo Medzibodrožia. Uplynutím niekoľkých rokov – v dôsledku náhody – sa aj abovskí starostovia a primátori mohli spoznať priaznivé skúsenosti kooperácie a požiadali nadáciu o zorganizovanie rozvojového partnerstva aj v ich regióne.

Na čelo iniciatívy sa postavili starostovia obcí Korlát a Boldogkőváralja a v noc otvorenia schengenských hraníc (21. decembra 2007) v Tornyosnémeti došlo aj k založeniu Abovského rozvojového

partnerstva. Už v lete ďalšieho roka sa prezentovali spoločne na dni družobných obcí pod hradom Boldogkő za podpory programu *Europe for Citizens*. V tento deň si všetky slovenské a maďarské samosprávy našli svoje družobné obce. A odvtedy nasledujú po sebe atraktívne rozvojové aktivity aj v takých drobných obciach, kde doteraz spôsobovalo problémy aj zabezpečenie holých prevádzkových nákladov. Ústrednú úlohu v rozvoji pritom zohráva program maďarsko-slovenskej spolupráce.

Spoločným príznakom projektov koordinovaných Nadáciou VITEA je, že jednak integrujú do väčšieho rámca viaceré lokálne rozvojové programy, na druhej strane vždy ukazujú za horizont konkrétneho projektu. V rámci projektu *Abovská turistika bez hraníc* s celkovým rozpočtom 1,4 milióna eur uskutočnili až 9 menších aj väčších lokálnych rozvojových aktivít. V obci Korlát napríklad v centre obce, na dvore kúrie, kde funguje úrad starostu, vytvorili javisko a dejisko určené na poriadanie podujatí, a javisko

vo voľnom priestranstve bolo vybudované aj v obciach Fony a Arka.

V obci Mogyoróska v priestoroch opusteného obchodu vytvorili pamätný dom Františka Rákócziho II., v Regéci a Debróde otvorili turistickú informačnú kanceláriu, obyvatelia Boldogkőújfalua zriadili národopisnú zbierku v starom, takmer zrútenom dome, v Rešici obnovili dom kultúry. Na území partnerstva je umiestnených 24 turistických informačných tabúl pri cestných komunikáciách, ktoré upriamujú pozornosť na zaujímavosti a pamätihodnosti regiónu, a viditeľnosť podporujú tabule partnerstva v obciach, vytvorený portál, resp. aj 16 infokioskov s dotykovými monitormi. Ako celkom ojedinelý prípad si zadovažili aj dva turistické vláčiky, ktorými vezú po regióne predovšetkým návštevníkov hradu Boldogkő.

Novo vytvorené dejiská podujatí neboli ani deň nevyužitú. Už aj v rámci spomínaného projektu hostili kultúrne akcie. V roku 2011 taktiež zohrali úlohu pri realizácii série podujatí EZÚS Abov v Above. Javiská (a obnovený dom kultúry v Rešici) ako dejiská lokálnych a zároveň aj regionálnych programov aj naďalej slúžia miestnym komunitám a spestrujú ponuku domáceho kultúrneho turizmu.

Vo výzve CBC na rok 2009 bol úspešný ich projekt *Kľúč k úspechu*. Svojou veľkosťou sa podobal tomu predošlému, a vďaka nemu v Miskolci odovzdali teoretické, kým v Hejce praktické vzdelávacie stredisko. V novej budove, ktorá určuje aj vzhľad obce, sa neudomácnil len tvorivý tábor Hejce, ale koná sa tu aj doškoloňovanie malých a stredných podnikateľov z oblasti cestovného ruchu a je vhodné na akékoľvek školenia, doškoloňovania. V rámci projektu poskytli rozsiahle informácie celkom 80 podnikateľom z okolia, ktoré sa zameriavali predovšetkým na všeobecnú vedomosť o podnikaní a o cestovnom ruchu. Účastníci kurzov popri teoretických znalostiach navštívili aj úspešné, dobre fungujúce turistické podniky na oboch stranách hranice, čím získali náležitú informáciu aj o každodenných problémoch a ich možných riešeniach.

Súčasťou projektu bola aj rekonštrukcia domu kultúry v obci Perín, ktorý bol v spustnutom stave, ale teraz už v ňom funguje stredisko medzinárodných podnikateľských konferencií a podujatí. Tu

v roku 2012 usporiadali už tri veľké maďarsko-slovenské konferencie podnikateľov.

Z grantov poskytnutých v rámci prebiehajúcej výzvy HUSK (*Vytvorenie medzinárodnej vzdelávacej siete na pomoc malým a stredným podnikom*) sa vytvorí vzdelávacie centrum s ubytovacím zariadením v obci Rešica, kým v mlyne v Buzici okrem výstavy o dejinách mlyna vznikne aj školiaca miestnosť.

Odobovanie centra
A perényi központ átadása

A prečo je potrebných toľko vzdelávacích centier? V regióne sú veľmi nepriaznivé ukazovatele zamestnanosti, obce sa boria s nespočtými sociálnymi problémami, kým sa región vyznačuje bohatstvom turistických zaujímavostí. Odovzdávaním turistických poznatkov nadácia podporuje aj šírenie alternatívnych foriem zárobkových činností. Je však ešte dôležitejšia tá systematická činnosť, na akú nachádzame málo príkladov v pohraničí. V súčasnosti prebieha príprava veľkého integrovaného turistického programu, ktorého implementácia je nemysliteľná bez aktívnej účasti podnikateľskej sféry. Preto má mimoriadny význam príprava a priebežné vzdelávanie podnikateľov. Takto na seba nadväzujú spoločné projekty partnerstva a EZÚS.

Partnerstvo, ktoré funguje za výdatnej pomoci nadácie, aj počas niekoľkých rokov dosiahlo atraktívne výsledky, ale najzvláštnejším snáď je, že starostovia sa tu stretávajú mesačne, každé dva mesiace, porozprávajú sa o rozvojových predstavách, ďalších krokoch. Pri týchto stretnutiach je hosťiteľom vždy iná obec, čím sa dokladá, že všetci sú rovnako dôležití. Účasť je väčšinou 90%-ná, absencie sú zriedkavé. Rozvojové aktivity uplynulých rokov položili základy vzájomnej dôvery, na ktorej možno stavať strategickú, dlhodobú kooperáciu.

Ako sa zvečerieva v Rešici, na konci celodenného zájazdu silnie v človeku pocit, že nejak takto by sa mal vidiek rozvíjať.

„Mégis csak érdeemes”

Példaértékű régiófejlesztés Nógrádban

Az alábbiakban egy olyan példát szeretnék a kedves Olvasó figyelmébe ajánlani, amely még engem is megdöbbsentett, pedig hosszú évek alatt sok csodát láttam már kicsiny hazánkban. Fülek városa sikeres határon átnyúló projektumokat is tud már maga mögött, éppen ezért nem szeretnék csak egyetlenre fókuszálni. Rövid írásom nagyon is szubjektív lesz, és célja, hogy átadjon egy picit abból a lelkesedésből, örömből és „mégis csak érdeemes” érzésből, ami bennem támadt látogatásomkor. Teszem ezt azzal a nem titkolt hátsó szándékkal, hogy a hasonló problémákkal küzdő városok, falvak, térségek erőt merítsenek a további munkához, eszükbe ne jusson feladni a harcot a szegénység, kilátástalanság ellen.

Fülek az ország egyik legszegényebb térségének kisvárosa – itt minden érvényes volt a hátrányos helyzetű régiók jellemzéséből: magas munkanélküliség, elvándorlás, alacsony képzettség, kevés munkalehetőség, alacsony bérek, rossz infrastruktúra – ahogyan azt a 2004-es elemzésekben olvashatjuk. Régi emlékeim is ilyenek voltak. Egy képzési sorozat végén a résztvevőkkel közösen ünnepeltünk szerény, de kellemes szalonnasütés közepette a Magyar Ház hátsó udvarán, a füleki vár tövében. A helyiek jóindulatúan figyelmeztettek, hogy ülünk inkább a vártól távolabb eső oldalra, mert megtörténhet, hogy éppen ránk gurul egy meglazult kő a romos falból... Megdöbbsentünk, megköszöntünk, áttelepedtünk a másik oldalra, és a nyári alkonyatban gyönyörködünk a romok sziluettjében. Közösen álmodoztunk arról, milyen szép is lenne...

Néhány évvel később a fiammal utazgatva megálltunk megnézni a várat. Az interneten olvastam, hogy már látogatható, sőt a vármúzeum is megnyílt, nézzük hát meg!

És amikor behajtottam a városba, egyszerűen nem tudtam, hol vagyok – alig ismertem a főtérre és a vársorra. A hámló vakolatú, szürke házak helyett hangulatos, szépen felújított városka fogadott, mindenütt tisztasággal és mosolygó színekkel. Takaros turisztikai információs központ, rendezett udvarral, a várban a múzeum, romkert, szívélyes idegenvezető... Mintha egy másik bolygón járnék.

Örültem hát, hogy mostani projektumunk ürügyén visszatérhetek a városba és elbeszélgethetek az ott dolgozókkal. Nem hagyott nyugodni a kérdés: hogyan tudták mindezt elérni? A rejtély kulcsa ropant egyszerű: tervezés és együttműködés. Tervezés igényesen, valós alapokra építve, professzionálisan. Nem estek abba a hibába, amelybe nagyon sok falu és város mifelénk: nem érték be holmi fércmunkával, nem vásároltak meg kész terveket gyanús cégektől. És korrekt, átlátható együttműködés mindenkivel, akivel közös érdekeket találtak.

A leglátványosabb program kétségtelenül a

Novohrad-Nógrád Geopark, amely kialakítását és fejlesztését több határon átnyúló projektumból is finanszírozták. Ez az egyetlen olyan geopark, mely átnyúlik az országhatáron, 2010 óta tagja az UNESCO Nemzetközi Geopark Hálózatának (Global Geoparks Network of UNESCO). A fejlesztések során több magyarországi partnerrel is együttműködtek: a Bükk Nemzeti Park Igazgatóságával, Nógrád Megye Önkormányzatával, a Nógrádi Geopark Nonprofit Kft.-vel. És most már a közös projektkoordináció útjait egyengetik a két gazdintézmény - Nógrádi Geopark Nonprofit Kft. és Novohrad-Nógrád Geopark társulás – részvételével.

Emellett zajlottak a turisztikai fejlesztések: információs központ létrehozása, a Palóc Múzeum megnyitása, turistautak és programok fejlesztése – itt már annyi partnerrel dolgoztak, hogy nem is merem felsorolni, mert kifelejték valakit.

De belevágtak a gazdaság élénkítésébe is, Bányaterenye önkormányzatával közös pályázatban hozták létre a városban a vállalkozói inkubátorházat, amely máig szoros együttműködésben dolgozik a magyarországi partnerekkel, és közös erővel támogatják a régió kisvállalkozóinak fejlődését. A Nógrád Megyei Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány és a füleki TECTUM Nonprofit Szervezet egy közös honlapot is működtet – www.ebin.eu – amely a szlovák-magyar kereskedelmi rendszert szolgálja ki.

De az igazán fontos üzenet ebben a történetben, hogy minden terv és program értékét megsokszorozták: az egyes fejlesztések és a pályázatok ugyanis fegyelmezetten épültek egymásra, és a határon átnyúló programokat minden más hazai forrásból is támogatták. Így a CBC-programok támogatásai összehangolódtak a szlovákiai környezetvédelmi és régiófejlesztési támogatásokkal, aminek eredmé-

A vulkánra épült füleki vár
Filakovský hrad bol postavený na sopke

nyeként jól követhető és egyenletesen működő fejlesztések működnek a régióban.

A történet másik fontos üzenete a helyi erőforrások bevonása és kiaknázása – sajnos ritkán látni ilyen élénk együttműködést például a helyi civilekkel, mint itt tapasztalja az ember. Csaknem 50 szervezet tart számon az önkormányzat, és azokat aktívan támogatja is. Mert felismerték, hogy a támogatás megtérül, hiszen így számíthatnak az önkéntesekre, programok és fejlesztések indulnak be azokon a területeken is, amelyekre magának az önkormányzatnak már nincs elég kapacitása. Ezért finanszírozzák például a frissen megnyílt állatmenhelyet, tudván, hogy egy nonprofit szervezet kevesebb pénzből többet tud kiharozni.

Bazaltláva a geopark területén
Sopečné štruktúry v geoparku

A városban pezsgő a kulturális élet is – rengeteg rendezvény, program, kiállítás, előadás, koncert zajlik. Pedig itt aztán tényleg nincs soha egy fölös fillér sem ezekre a célokra, mégis megszervezik, megrendezik, támogatják vagy összekaparják a tíz körmükkel. Aki nem hiszi, járjon utána - a város honlapján!

Téglánként építik újra városukat – átvitt és valós értelemben – szívos munkával, kitartóan. Együttműködnek az egyes területeken, így nem csak a vár épült újjá és a város szépült meg, de az egész régió elindult egy pozitív irányba. Tudják, hogy még rengeteg a tennivaló, még sok munka vár rájuk. Persze fáradtak is, néha csalódtak – hiszen emberek. De tudják, mit akarnak még elérni, keresik az utat és minden gond dacára hisznek. Hisznek a helyiek erejében és tehetségében, a régió értékeiben, abban, hogy van kiút és jobb világot tudnak építeni gyermekeiknek.

Kedves Olvasó, aki most valamely hátrányos helyzetű, problémás térségben ülve olvassa ezt a cikket! Keresse fel Fülek városát, nézzen szét, okuljon és gyűjtsön erőt! Mert a mély-szegénységben is lehet cselekedni, mert ha nincs pénz, támogatás, akkor vannak emberek, partnerek, okos fejek és erős kezek. Használjuk hát ki, amink van, és panaszkodás helyett vágjunk bele a munkába!

„Predsa sa oplatí“

Ukázkový regionálny rozvoj v Novohradsku

V nasledujúcom článku by som chcela upriamiť pozornosť našich čitateľov na príklad, ktorý aj mňa ohromil, napriek tomu, že za dlhé roky som už zažila veľa zázrakov v našej maličkovej krajine. Filakovo má už za sebou viacero úspešných cezhraničných projektov, preto sa nechcem sústrediť len na jeden z nich. Môj kratučký článok bude veľmi subjektívny, a jeho cieľom je, aby som Vám sprostredkovala trocha nadšenia, radosti i citenia, že „predsa sa oplatí“, ktoré sa vo mne ozvali pri návšteve mesta. Robím to s netajeným úmyslom, aby z neho mohli čerpať silu ku svojej ďalšej práci mestá, obce a regióny, ktoré bojujú s podobnými ťažkosťami, aby som ich podnietila k pokračovaniu svojich aktivít smerujúcich k prekonaniu chudoby a beznádeje.

Filakovo je malým mestečkom nachádzajúcim sa v jednej z najchudobnejších oblastí Slovenska – vzťahovalo sa naň všetko, čo charakterizuje znevýhodnené regióny: vysoká miera nezamestnanosti, migrácia, nízka vzdelanostná úroveň, málo pracovných miest, nízke mzdy, zlá infraštruktúra – takto to stálo v analýzach z roku 2004. Podobné boli i moje dávne spomienky. Na konci jednej série tréningov sme oslavovali spolu s účastníkmi pri skromnom, ale príjemnom opekaní na zadnom dvore Maďarského domu, pod Filakovským hradom. Miestni nás láskavo upozornili, aby sme si presadli na tú stranu dvora, ktorá je ďalej od hradu, pretože sa môže stať, že práve na nás spadne nejaký kameň zo zničeného múru... Ostali sme z toho zhrození, poďakovali sme, presadli sme si na druhú stranu a pri letnom zatmení sme obdivovali siluetu ruín. Spoločne sme snivali o tom, aké pekné by to mohlo byť...

O niekoľko rokov neskôr som tadiaľ cestovala so synom a zastavili sme sa pri hrade. Na internete som sa dočítala, že je už otvorený pre verejnosť, otvorili aj hradné múzeum – poďme si to pozrieť!

Keď som zabočila do mesta, jednoducho som nechápala, kde sa práve nachádzam – ledva som spoznala námestie a hradnú ulicu. Namiesto šedých domov s opadajúcou omietkou ma privítalo krásne obnovené mestečko s čistými a usmievavými farbami. Pohľadné turistické informačné centrum, s upraveným nádvorím, na hrade múzeum, opravené zrúcaniny, ktoré je možné tiež navštíviť, srdečný sprievodca... Akoby som prišla na inú planétu.

Bola som šťastná, že sa môžem vrátiť kvôli nášmu novému projektu do mesta a porozprávať sa s tamojšími ľuďmi. Nedalo mi to pokoj a spýtala som sa: ako ste to všetko dosiahli? Odpoveď bola triviálna. Plánovanie a spolupráca. Náročné plánovanie, na základe reálnych analýz, na profesionálnej úrovni. Neurobili chybu, ktorú spáchalo mnoho miest a obcí v našom okolí: neuspokojili sa s lajdáckou prácou, nekúpili si hotové plány od podozrivých firiem. A korektne a transparentne spolupracujú s každým, s kým našli spoločné záujmy.

Najokázalejším programom je bezpochybné Geopark Novohrad-Nógrád, jeho vytvorenie a rozvoj financovali z viacerých cezhraničných projektov. Je to jediný geopark, ktorého územie prekročí štátnu hranicu, od roku 2010 je členom Medzinárodnej siete geoparkov UNESCO (Global Geoparks Network of UNESCO). V rámci rozvojových aktivít spolupracovali s rôznymi inštitúciami z Maďarska: s Riaditeľstvom Národného parku Bükk, Samosprávou župy Nógrád a Nógrád Geopark Nonprofit Kft. A teraz, v spolupráci s dvoma zakladajúcimi inštitúciami – Nógrádi Geopark Nonprofit Kft. a Spoločnosť Novohrad-Nógrád Geopark – pracujú na vytvorení mechanizmu spoločnej koordinácie projektov.

Pritom sa konali aj rozvojové aktivity v oblasti cestovného ruchu: vytvorenie informačného centra, otvorenie Múzea Palóc, rozvoj turistických chodníkov i programov – v rámci toho kooperovali s toľkými partnermi, že sa ich ani neopovážim vymenovať, lebo z nich niekoho náhodou vynechám.

*Filakovo po rekonštrukciách
A megújult Fülek*

Začali rozvíjať aj hospodárstvo, v rámci spoločného projektu so samosprávou Bátonyterenye vytvorili v meste podnikateľský inkubátor, ktorý dodnes úzko spolupracuje s partnermi z MR a so spoločným úsilím podporujú rozvoj malých podnikateľov regiónu. Dokonca Nadácia Nógrád Megyei Regionális Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány a filakovská nezisková organizácia TECTUM prevádzkujú aj spoločnú webstránku – www.ebin.eu – ktorá obsluhuje slovensko-maďarskú obchodnú štruktúru.

Najdôležitejší odkaz tejto historiky je v tom, že hodnotu každého plánu a programu zviacnásobili: jednotlivé rozvojové aktivity a projekty totiž disciplinované spájali, a cezhraničné programy podporovali aj zo všetkých ostatných tuzemských zdrojov. Tak boli granty CBC programov zosúladené s dotáciami podporujúcimi ochranu ŽP a rozvoj regiónu na Slovensku, a vďaka tomu pracujú v regióne iniciatívy, ktorých činnosť je očividná a pravidelná.

Druhým dôležitým odkazom tejto histórie je za-

pojenie a využitie miestnych zdrojov – žiaľ, málokedy je možné pozorovať tak živú spoluprácu napríklad s miestnymi neziskovými organizáciami, ako sa to deje vo Filakove. Miestna samospráva registruje skoro 50 MVO, a aj ich aktívne podporuje. Pretože prišli na to, že podpora sa vráti, veď takto môžu počítať s dobrovoľníkmi, zrodia sa programy a rozvojové aktivity aj v takých oblastiach, na ktoré samospráva nemá dostatok kapacít. Preto dotujú napríklad novootvorený útulok pre psov, lebo vedia že nezisková organizácia to vie prevádzkovať za nižšie náklady.

V meste je aj živý kultúrny život – koná sa tu veľa podujatí, programov, výstav, prednášok a koncertov. Je to tak aj napriek tomu, že tu sa nenájde ani jeden zbytočný cent na tieto ciele. Kto tomu neverí, nech sa presvedčí – nech si pozrie web stránku mesta!

Znovu budujú svoje mesto po tehlách – v prenesenom i pravom zmysle slova – tvrdou, vytrvalou prácou. Spolupracujú v jednotlivých oblastiach, takže sa neobnovil len hrad a mesto, ale celý región sa začal rozvíjať. Vedia, že na nich čaká ešte strašne veľa práce. Je samozrejmé, že sú unavení, a niekedy aj sklamaní – veď sú ľudia. Ale vedia čo chcú dosiahnuť, hľadajú cestu a napriek všetkým ťažkostiam veria. Veria v silu a talent miestnych, v hodnoty regiónu, v to, že existuje východisko a dokážu vytvoriť lepší svet pre svoje deti.

Milý čitateľ, ktorý teraz čítate tento článok v niektorom zaostalom regióne! Navštívte mesto Filakovo, poobzerajte sa tam, načerpajte nápady a pozbierajte si svoje sily. Lebo aj v extrémnej chudobe je možné konať, lebo ak nie sú peniaze, dotácie, tak sú ľudia, partneri, múdre hlavy a pevné ruky. Využime to čo máme, a namiesto bedákania začneme pracovať!

*Kazár
Kazár*

A kiadvány megjelenését az Európai Unió támogatta.

A projekt címe: Frontier value

A projekt azonosító száma: HUSK/1001/2.5.2/0057

Impresszum:

Kiadó: Central European Service for Cross-border Initiatives

Székhely: 1067 Budapest, Teréz krt. 13.

Kiadásért felelős: Dr. Tóth Tamás elnök

Szerkesztésért felelős: Ocskay Gyula főtktár

Közreműködött: Fórum Kisebbségkutató Intézet
Fórum inštitút pre výskum menšín

ISSN 2063-8337

Sponzorom vydania bola Európska únia.

Názov projektu: Frontier value

Identifikačné číslo projektu: HUSK/1001/2.5.2/0057

Impressum:

Vydavateľ: Central European Service for Cross-border Initiatives

Sídlo: 1067 Budapest, Teréz krt. 13.

Zodpovedný za vydanie: predseda Dr. Tamás Tóth

Zodpovedný za editáciu: generálny tajomník Gyula Ocskay

Spolupracovali: Fórum Kisebbségkutató Intézet
Fórum inštitút pre výskum menšín

